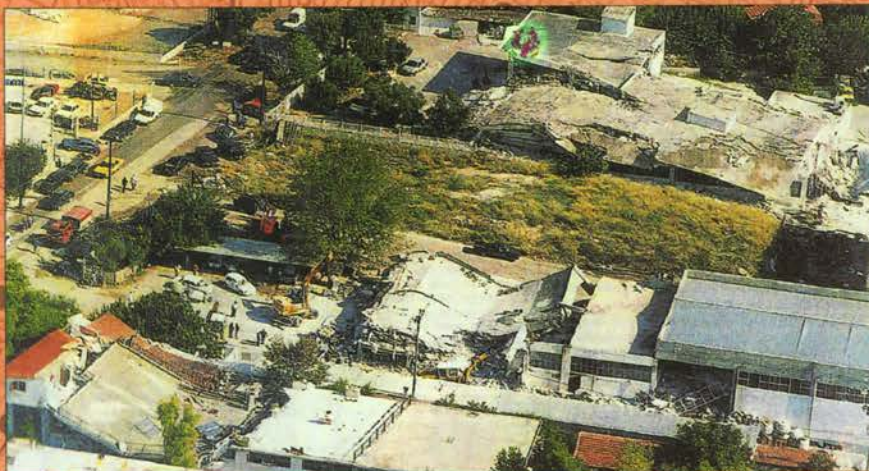

Ερευνητικό Πρόγραμμα

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ
ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ
ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΑΘΗΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΕΙΣΜΟ ΤΗΣ 7.9.1999

Research Programme

SOCIAL AND ECONOMIC IMPACTS OF THE 7.9.1999
EARTHQUAKE ON INDUSTRIAL FIRMS
AND EMPLOYMENT IN WESTERN ATHENS

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΝΤΙΣΕΙΣΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

«Κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις στις βιομηχανικές-εμπορικές επιχειρήσεις και την απασχόληση στη Δυτική Αθήνα από το σεισμό της 7.9.1999. Ανάλυση τάσεων και προτάσεις μέτρων πολιτικής»

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Κωστής Χατζημιάλης, Καθηγητής-Επιστημονικά Υπεύθυνος, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Ντίνα Βαΐου, Αναπλ. Καθηγ. Ε.Μ.Π.

Ράλλης Γκέγκας, Δρ. Οικονομολόγος- Περιφερειολόγος

Μιράντα Δανδουλάκη, Πολιτικός Μηχανικός ΜΑ, Υποψ. Διδάκτωρ. Ε.Μ.Π.

Κοσμάς Παυλόπουλος, Επίκ. Καθηγητής Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Καλλιόπη Σαπουντζάκη, Λέκτορας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο (συντονισμός έρευνας)

Σοφία Σκορδίλη, Λέκτορας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Χρίστος Χαλκιάς, Λέκτορας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Γιώργος Μελισσουργός, Υποψ. Διδάκτωρ, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Ιωσήφ Μπάτσος

Μαρία Χαϊδοπούλου-Βρυχεία, Υποψ. Διδάκτωρ, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Ποτούλα Χάσουλα, Οικονομολόγος ΕΟΜΜΕΧ.

Σαλώμη Χατζηβασιλείου, Διδάσκουσα Π.Δ. 407/80, Ε.Μ.Π.

ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΟ Δ. ΙΛΙΟΥ:

Ευθαλία Αλεβυζάκη, Κίμων Βουτσής, Γεώργιος Δαβελάς,

Μιχάλης Ευθυμίου, Δημήτρης Κούβαρης, Αρχόντω Κουτσογιάννη,

Νίκη Μεντζελοπούλου, Ανδρέας Μήτρου, Αθανάσιος Σκέντσος

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: Στέλλα Λέτσιου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΕΥΧΟΥΣ: Κωστής Χατζημιάλης

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Μ. Καρατάσσου & Σία Ο.Ε.

Ερευνητικό Πρόγραμμα

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ
ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ
ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΑΘΗΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΕΙΣΜΟ ΤΗΣ 7.9.1999**

Research Programme

**SOCIAL AND ECONOMIC IMPACTS OF THE 7.9.1999
EARTHQUAKE ON INDUSTRIAL FIRMS
AND EMPLOYMENT IN WESTERN ATHENS**

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1. Η ταυτότητα του προγράμματος	4
2. Η Δυτική Αθήνα και η μεθολογία της έρευνας	5
3. Τα ειδικά χαρακτηριστικά του σεισμού που επηρέασαν τις κατασκευές	7
4. Οι επιπτώσεις του σεισμού στα νοικοκυριά, στις επιχειρήσεις και στην ανεργία: μακροσκοπική ανάλυση των στοιχείων του ΥΠΕΣΔΔΑ	9
4.1. Οι επιπτώσεις στα νοικοκυριά	9
4.2. Οι επιπτώσεις στις επιχειρήσεις	10
4.3. Οι επιπτώσεις στην τοπική απασχόληση	13
5. Η εικόνα από τις καταγραφές των φορέων και την έρευνα με ερωτηματολόγια	15
5.1. Η ταυτότητα των επιχειρήσεων	18
5.2. Οι επιπτώσεις του σεισμού	19
5.3. Η αποκατάσταση των ζημιών και η σχέση με φορείς	21
6. Η έρευνα σε μια γειτονιά: Ίλιον	22
7. Οι συνεντεύξεις με πληροφοριοδότες-κλειδιά	31
8. Τα συμπεράσματα της έρευνας	32
9. Οι αδυναμίες των πολιτικών αποκατάστασης και κατευθύνσεις αναθεώρησής τους	33
10. Αγγλική περίληψη/English summary	35

1. Η ταυτότητα του προγράμματος

Το ερευνητικό πρόγραμμα «Κοινωνικές και Οικονομικές επιπτώσεις στις βιομηχανικές-εμπορικές επιχειρήσεις και την απασχόληση στη Δυτική Αθήνα από το σεισμό της 7.9.1999: Ανάλυση τάσεων και προτάσεις μέτρων πολιτικής», ανατέθηκε από το ΟΑΣΠ στην Ερευνητική Ομάδα (Ε.Ο) του Τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου, με επιστημονικά υπεύθυνο τον καθηγητή Κ. Χατζημιχάλη με την από 2.3.2001 σχετική σύμβαση. Ως Επιτροπή Παρακολούθησης ορίστηκαν οι κύριοι: Γ. Βλάχος, Γ. Ιωακειμίδης και Ζ. Μουρούτης. Το πρόγραμμα εντάσσεται σε μια ευρύτερη ενότητα εφαρμοσμένων ερευνών του ΟΑΣΠ με γενικό τίτλο: «Κοινωνικά-Πολιτικά και Ψυχολογικά Θέματα Αντισεισμικής Προστασίας», η οποία αναγνώρισε τη σημασία της κοινωνικής πλευράς των καταστροφών. Η τελική έκθεση του προγράμματος παραδόθηκε το Μαΐο 2003 και τα βασικά ερωτήματα στα οποία φιλοδοξούσε να απαντήσει ήταν:

(α) να προσδιορίσει μέσω μιας διεπιστημονικής ανάλυσης τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες οικονομικές και κοινωνικές (υλικές και άυλες) επιπτώσεις του σεισμού στις παραγωγικές επιχειρήσεις και την απασχόληση στη Δυτική Αθήνα.

(β) να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα της άμεσης βοήθειας προς τις επιχειρήσεις και τους εργαζομένους και των ειδικών μέτρων πολιτικής που προτάθηκαν και υλοποιήθηκαν μετά το σεισμό.

(γ) να αντλήσει συμπεράσματα από τη Αθηναϊκή εμπειρία καθώς και από άλλες αντίστοιχες περιπτώσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό, έτσι ώστε να προτείνει συμπλήρωση, αναμόρφωση ή και πιθανώς νέα μέτρα πολιτικής ειδι-

κά για τις επιχειρήσεις και την απασχόληση.

Πρόκειται για κρίσιμα ερωτήματα τα οποία τέθηκαν με αυτό τον τρόπο για πρώτη φορά στη σχετική ελληνική βιβλιογραφία η οποία, μέχρι το άνοιγμα του ΟΑΣΠ προς αυτή την κατεύθυνση, είχε περιοριστεί σε περισσότερο τεχνικά και διαχειριστικά προβλήματα. Αυτά περιελάμβαναν τις αποτιμήσεις καταστροφών σε κτίρια και άλλα τεχνικά έργα, στον αντισεισμικό σχεδιασμό και τους αντίστοιχους αντισεισμικούς κανονισμούς, σε γεωλογικές και γεωτεχνικές έρευνες, στην έρευνα πρόβλεψης σεισμών και στον σχεδιασμό αντισεισμικής προστασίας πόλεων και ευρύτερων περιοχών. Στο εξωτερικό, σε περιοχές με σεισμικούς κινδύνους, υπάρχει μια σχετική ερευνητική βιβλιογραφία για τις οικονομικές επιπτώσεις, όχι όμως ιδιαίτερα ανεπτυγμένη, όπως έδειξε η σχετική επισκόπηση.

Το παρόν τεύχος είναι περίληψη των ερευνητικών αποτελεσμάτων. Προχωρήσαμε στην έκδοσή του για δύο λόγους. Ο πρώτος αφορά στην υποχρέωση δημοσιοποίησης των ερευνητικών προγραμμάτων τα οποία πραγματοποιούνται στο Πανεπιστήμιο, ιδίως όταν προέρχονται από δημόσιες χρηματοδοτήσεις. Η δημοσιοποίηση του συγκεκριμένου προγράμματος θα συμπληρωθεί με ειδικευμένες δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά, πρακτικά συνεδρίων και την έκδοση σχετικής μονογραφίας. Ο δεύτερος είναι περισσότερο ουσιαστικός: είναι η πρώτη φορά που γίνεται μια εκτεταμένη εκτίμηση των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων από μία φυσική καταστροφή και πιστεύουμε ότι η μεθοδολογία της έρευνας με εκτεταμένες έρευνες πεδίου παρουσιάζει ενδιαφέρον.

2. Η Δυτική Αθήνα και η μεθοδολογία της έρευνας

Η κοινωνική και οικονομική μορφολογία της Αθήνας, χαρακτηρίζεται από τη γνωστή και από πολλές μελέτες διάκριση μεταξύ «Ανατολικής» και «Δυτικής» Αθήνας. Στην πρώτη (από Βουλιαγμένη-Φάληρο-Κέντρο μέχρι Βόρειο-Ανατολικά προάστια) κυριαρχούν οι επιχειρηματίες, διευθυντικά στελέχη, ελεύθερα επαγγέλματα και άλλες μεσαίες κοινωνικο-επαγγελματικές κατηγορίες. Στη δεύτερη κυριαρχούν ανεξάρτητοι και μισθωτοί εργάτες, λίγοι αγρότες και περιθωριακές κοινωνικο-επαγγελματικές κατηγορίες. Οι «δύο αυτές Αθήνες» οριοθετούνται από το φυσικό και τεχνικό γεωγραφικό όριο του Κηφισού και των γραμμών του τραίνου. Η διάκριση αυτή εξακολουθεί να ισχύει μακροσκοπικά μέχρι σήμερα, δεν είναι όμως απόλυτη καθώς οι κοινωνικο-επαγγελματικές κατηγορίες στις οποίες έχει βασιστεί δεν παρουσιάζουν ισχυρή συνοχή και ομοιογένεια στο εσωτερικό των δύο περιοχών. Οι κοινωνικο-επαγγελματικές κατηγορίες αντανακλούν και την οικονομική ειδίκευση και διαφοροποίηση μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Αθήνας. Από οικονομική άποψη η Δυτική Αθήνα ήταν και παραμένει ειδικευμένη παραγωγικά στη μεταποίηση, στο χονδρεμπόριο και στις κατασκευές.

Μετά την δεκαετία του 1980, η κρίση στους παραδοσιακούς κλάδους που ήταν συγκεντρωμένοι στην Αθήνα σε συνδυασμό με τις αρνητικές οικονομίες συγκέντρωσης στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Πρωτεύουσας (ΠΣΠ), τα ευνοϊκά κίνητρα για τη βιομηχανία στις περιφέρειες και τα αντικίνητρα για την Αττική, καθώς και η ανάδυση νέων δυναμικών αστικών κέντρων και αγροτικών-τουριστικών περιοχών εκτός Αττικής, αντέστρεψαν τους ρυθμούς ανάπτυξης καταστημάτων και απασχόλησης στην πρωτεύουσα. Καθοριστικό ρόλο στη συρρίκνωση της βιομηχανίας στο ΠΣΠ έπαιξε το Π.Δ. 84/1984 που είχε σαν στόχο τη διευθέτηση των προβλημάτων των βιομηχανιών που λειτουργούσαν μέσα στον αστικό ιστό, αλλά ουσιαστικά απαγόρευε ακόμα και τον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων μονάδων. Ένας νέος νόμος (Ν 2956, ΦΕΚ 270/2001) έχει αναθεωρήσει το θεσμικό πλαίσιο, τα αποτελέσματα όμως δεν είναι ακόμη εμφανή.

Η έλλειψη πρόσφατων χωρο-κλαδικών μελετών για τη βιομηχανία εντός του ΠΣΠ, σε συνδυασμό με τα υπερβολικά καμιά φορά ρεπορτάζ του ημερήσιου τύπου (όποτε κλείνει κάποια βιομηχανία), έχουν διογκώσει τις τάσεις που μόλις περιγράψαμε και έχουν συμβάλει στη δημιουργία της εντύ-

πωσης ότι –με κάποιες προφανείς εξαιρέσεις– «η βιομηχανία έχει φύγει από την Αθήνα». Στην εντύπωση αυτή συμβάλλει και η έντονη αντιβιομηχανική στάση του κοινού και πολλών Δήμων του λεκανοπεδίου, που θεωρούν ότι ο δευτερογενής τομέας συμβάλλει στην «υποβάθμιση της πόλης».

Παράλληλα με τις παραπάνω διαδικασίες αποκέντρωσης / συγκέντρωσης και τα δίκτυα συνδέσεων μεταξύ επιχειρήσεων, στην Ελλάδα, όπως και στις άλλες χώρες του Ευρωπαϊκού νότου, το παραγωγικό σύστημα χαρακτηρίζεται από μια πληθώρα μικρών επιχειρήσεων διάχυτων στον αστικό χώρο, ακόμη και σε περιοχές με κύρια λειτουργία τη κατοικία. Οι μικρές αυτές επιχειρήσεις δεν αποτελούν κατ' ανάγκην κατάλοιπο παρωχημένων διαδικασιών αν και οι περισσότερες χαρακτηρίζονται από χαμηλή παραγωγικότητα και ανύπαρκτη ανταγωνιστικότητα. Ωστόσο παρουσιάζουν πολλά χαρακτηριστικά προσαρμοστικότητας και ευελιξίας στηριζόμενες στην ανάπτυξη ενός μωσαϊκού τυπικών και άτυπων δραστηριοτήτων και χρήσεων γης στις πόλεις (που είναι αναμφίβολα «διάχυτες» στο χώρο) και συμμετέχοντας σε διαδικασίες παραγωγικής αποκέντρωσης, δηλαδή σε δίκτυα υπεργολαβικών σχέσεων και φασόν.

Τέλος, σημαντικό χαρακτηριστικό αυτού του τομέα των μικρών παραγωγικών επιχειρήσεων είναι οι κάθε λογής παραβατικότητες (λειτουργία χωρίς άδεια, παραβάσεις πολεοδομικής και εργασιακής νομοθεσίας, εισφοροδιαφυγή, κ.α.), οι οποίες λειτουργούν μεσοπρόθεσμα θετικά για τους επιχειρηματίες, αλλά ιδιαίτερα αρνητικά μακροπρόθεσμα τόσο για τους ίδιους όσο και για το σύνολο της οικονομίας.

Στο χώρο λοιπόν της Δυτικής Αθήνας, στον οποίο λειτουργούν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, με τα παραπάνω χαρακτηριστικά ο σεισμός της 7.9 '99 λειτουργήσε καταλυτικά και έφερε στην επιφάνεια τα προβλήματα που σύντομα περιγράφηκαν. Οι ανθρώπινες απώλειες στα εργοστάσια της «ΡΙΚΟΜΕΞ» και της «ΦΑΡΑΝ», έδωσαν την ακραία εκδοχή των επιπτώσεων του σεισμού στις επιχειρήσεις της Δυτικής Αθήνας. Ωστόσο, οι απώλειες (υλικές και άυλες) στις εκατοντάδες άλλες μικρές επιχειρήσεις που «δεν φαίνονται», δεν είναι μικρότερης σημασίας, παρά το γεγονός ότι ευτυχώς εκεί δεν συνοδεύτηκαν από ανθρώπινες απώλειες.

Η έλλειψη αντίστοιχης ελληνικής βιβλιογραφίας και τα ειδικά χαρακτηριστικά της Δυτικής Αθήνας μας οδήγησαν

σε μια μεθοδολογία η οποία περιλαμβάνει: (α) συλλογή και επεξεργασία δευτερογενών στοιχείων και δημιουργία σχετικών βάσεων δεδομένων και (β) συλλογή και επεξεργασία πρωτογενών στοιχείων από έρευνες πεδίου, οι οποίες περιελάμβαναν απογραφές και συνεντεύξεις. Ειδικότερα:

(α) Η συλλογή και επεξεργασία δευτερογενών στοιχείων περιελάμβανε: βιβλιογραφική επισκόπηση, γεωλογική και γεωτεχνική επισκόπηση των δεδομένων του σεισμού της 7.9.1999, συγκέντρωση και επεξεργασία χαρτογραφικών υποβάθρων, αξιοποίηση της απογραφής του ΥΠΕΣ-ΔΑΑ/ΕΣΥΕ, συλλογή δεδομένων από τους Τομείς Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων (ΤΑΣ) Βιομηχανίας και Δήμων, συγκέντρωση στοιχείων από την απογραφή του Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου Αθήνας (ΒΕΑ) και της Νομαρχίας Αθηνών, και τέλος, στοιχεία από το Σύνδεσμο Ελληνικών Ασφαλιστικών Εταιρειών. Η συλλογή των παραπάνω στοιχείων ήταν ιδιαίτερα χρονοβόρα (π.χ. αρχική άρνηση χορήγησης στοιχείων από ΤΑΣ Ν. Φιλαδελφείας και ΒΕΑ) και απαιτούσε εκτεταμένες διασταυρώσεις των συχνά αντιφατικών δεδομένων.

Δυτική Αθήνα: Καταστροφές σε κτίριο με αμιγή βιομηχανική χρήση.

ΦΩΤ.: Μ. ΔΑΝΔΟΥΛΑΚΗ

(β) Η συλλογή και επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων μέσω ερευνών πεδίου περιελάμβανε: τηλεφωνική επικοινωνία με 996 επιχειρήσεις των ΤΑΣ Βιομηχανίας και Δήμων και 161 του ΒΕΑ για συμπλήρωση στοιχείων, αποστολή σύντομου, αναγνωριστικού ερωτηματολογίου με φαξ σε 220 επιχειρήσεις που είχαμε πλήρη στοιχεία, συνεντεύξεις με εκτεταμένο ερωτηματολόγιο σε σταθμισμένο δείγμα 50 επιχειρήσεων, καταγραφή, χαρτογράφηση και σύντομο ερωτηματολόγιο στο σύνολο των μεταποιητικών επιχειρήσεων στο Δήμο Ιλίου (Ν. Λιόσια), και τέλος συνεντεύξεις με άτομα-κλειδιά που είχαν υπεύθυνες θέσεις την εποχή του σεισμού. Όλες οι πληροφορίες οργανώθηκαν σε βάσεις δεδομένων οι οποίες είχαν χωρική αναφορά στο ψηφιακό χαρτογραφικό υπόβαθρο (1:5.000).

Δυτική Αθήνα: Καταστροφές σε κτίριο με μικτές χρήσεις, κατοικία στους ορόφους, βιοτεχνία στο ισόγειο και πρώτο όροφο.

ΦΩΤ.: Μ. ΔΑΝΔΟΥΛΑΚΗ

3. Τα ειδικά χαρακτηριστικά του σεισμού που επηρέασαν τις κατασκευές

Ο σεισμός της Αθήνας, της 7ης Σεπτεμβρίου 1999 συνέβη σε περιοχή χαμηλής σεισμικότητας. Ήταν ένα φαινόμενο του οποίου η διερεύνηση και αποσαφήνιση κάθε παραμέτρου του ακόμα και σήμερα αποτελεί σημείο προβληματισμού και μελέτης. Κάτι τέτοιο ισχύει πολύ περισσότερο και για την επιρροή του σεισμικού φαινομένου γενικότερα πάνω στις συνήθεις κατασκευές.

Από το σύνολο των στοιχείων του ψηφιακού φορητού δικτύου που λειτουργήσε από 13 Σεπτεμβρίου μέχρι 11 Νοεμβρίου, 1999 προκύπτουν τα ακόλουθα κύρια συμπεράσματα όσον αφορά τη μετασεισμική ακολουθία:

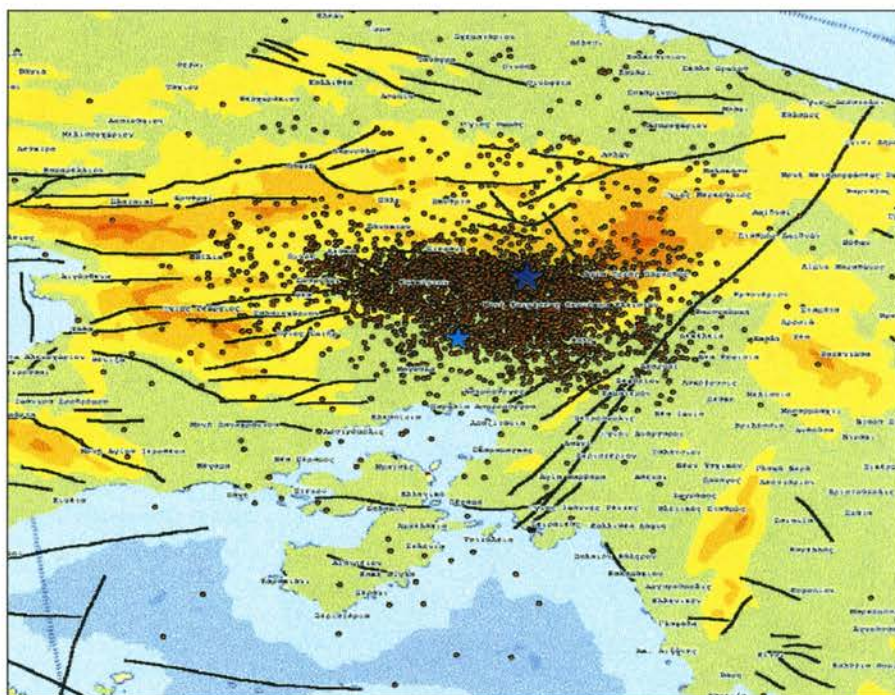
- Η χωρική κατανομή των μετασεισμών προσδιορίζει μία ζώνη με διεύθυνση ΔΒΔ-ΑΝΑ. Η διεύθυνση αυτή ταυτίζεται με τη διεύθυνση του επιπέδου του ρήγματος, όπως αυτή υπολογίστηκε από το μηχανισμό γένεσης του κύριου σεισμού.
- Από τη χωρική κατανομή των μετασεισμών προκύπτει ότι αυτοί συνέβησαν σε δύο ρηξιγενείς ζώνες. Η πρώτη εντοπίζεται σε εστιακό βάθος 5-10 χλμ. με διεύθυνση Α-Δ, ενώ η δεύτερη σε εστιακό βάθος 10-15 χλμ και με διεύθυνση ΔΒΔ-ΑΝΑ. Η δεύτερη αυτή ζώνη εντοπίζεται στο ΝΑ τμήμα του Θριάσιου Πεδίου.
- Από τη χωρική κατανομή των μετασεισμών προκύπτει ότι ο σεισμογόνος χώρος έχει διαστάσεις πολύ μεγαλύτερες από εκείνες που προκύπτουν από εμπειρικές σχέσεις για μέγεθος σεισμού $M_w=5.9$.

Φαίνεται ότι ένας σημαντικός αριθμός μετασεισμών συνέβη σε γειτονικά ρήγματα τα οποία ενεργοποιήθηκαν μετά τη γένεση του κύριου σεισμού. Ο ρυθμός των μετασεισμών από 250 σεισμούς την ημέρα κατά την έναρξη λειτουργίας του φορητού δικτύου (13/9/1999) μειώθηκε στους 5 σεισμούς την ημέρα στις 11/11/1999.

Από την προβολή των επικέντρων σε κατακόρυφο επίπεδο κάθετο ως προς την παράταξη της ρηξιγενούς ζώνης προκύπτει ότι το σεισμογόνο ρήγμα κλίνει προς ΝΝΔ. Από την κατανομή των μετασεισμών συναρτήσει του βάθους προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό της σεισμικής ενέργειας εκλύθηκε σε εστιακά βάθη μεταξύ 5 και 15 χιλιομέτρων. Ο μεγαλύτερος μετασεισμός ήταν μεγέθους $M_s=4.9$ και η πλειονότητα των μετασεισμών ήταν μεταξύ 2.5-3.0 με μέγιστο στο 2.6. Οι μέγιστες εντάσεις που παρατηρήθηκαν στους Δήμους Ζεφύρι, Καματερό, Ίλιον, Αγ. Ανάργυροι, Πετρούπολη, Περιστερί, Αιγάλεω, Αγ. Βαρβάρα, Χαϊδάρι ήταν VII-VII+ βαθμοί της τροποποιημένης κλίμακας Mercalli.

Οι Δήμοι της Δυτικής Αττικής είναι ως επί το πλείστον δομημένοι με ολιγώροφα (μονώροφα έως τριώροφα) κτίρια κατοικίας ή μικτής χρήσης. Δύο στις τρεις κατασκευές είναι από οπλισμένο σκυρόδεμα, 15% περίπου από φέρουσα τοιχοποιία και 20% από μικτό φέροντα οργανισμό. Πρωτοβαθμώς από αυτά χαρακτηρίστηκαν τα δύο στα τρία πράσινα, ενώ δευτεροβαθμώς τα δύο στα τρία κίτρινα. Και στις δύο περιπτώσεις τα κόκκινα ήταν της τάξης του 5%.

Χάρτης 1
Συνολική κατανομή
των μετασεισμών από
13 Σεπτ-11 Νοεμβρ.

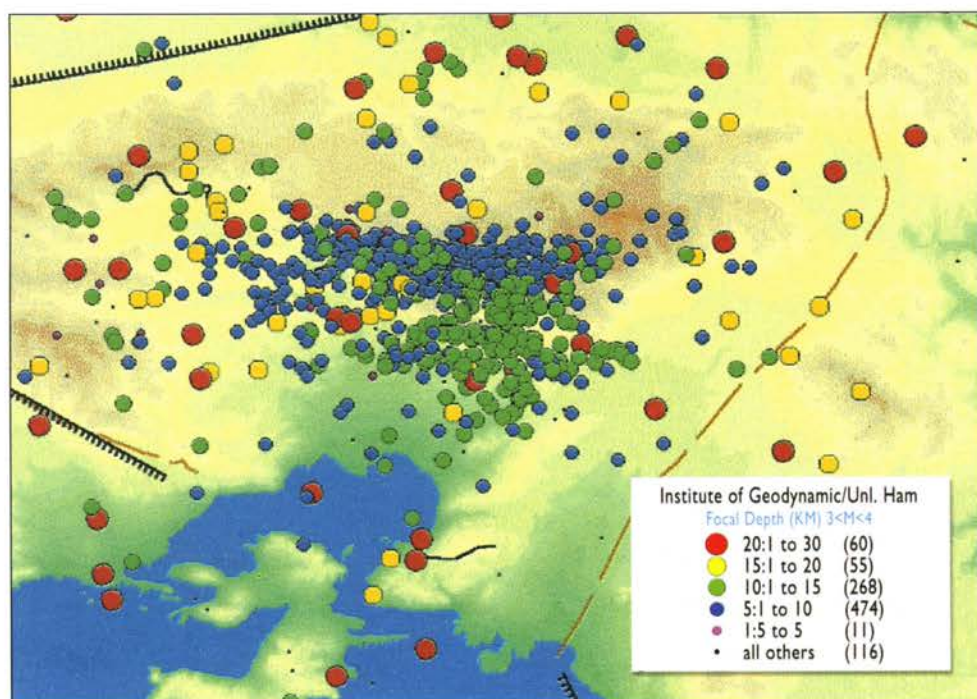

ΠΗΓΗ: ΕΘΝΙΚΟ ΑΣΤΕΡΟΣΚΟΠΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Όπως ήταν αναμενόμενο οι κατασκευές οπλισμένου σκυροδέματος είχαν την καλύτερη συμπεριφορά (6,1% κόκκινα πρωτοβαθμώς και 0,3% δευτεροβαθμώς), ενώ οι κατασκευές φέρουσας τοιχοποιίας όπως και οι μικτές κατασκευές παρουσίασαν σοβαρές βλάβες σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό (διπλάσιο έως τριπλάσιο ποσοστό κόκκινων). Τα χαρακτηριστικά, το είδος και η ποιότητα κατασκευής ενός δομήματος εξαρτώνται εκτός των άλλων και από την χρήση την οποία προορίζεται να εξυπηρετήσει. Οι περισσότερες βλάβες εμφανίζονται στις αποθήκες (1 στα 3 κτίρια ακατάλληλα), οι οποίες είναι και οι ποιοτικά κατώτερες κατασκευές του δείγματος. Ακολουθούν οι βιομηχανίες και βιοτεχνίες (4,8% κόκκινα), οι κατοικίες (3,1%, η κυρίαρχη χρήση στην Δυτική Αττική), τα αμιγή καταστήματα και τα δομήματα μικτής χρήσης (κατοικία με κατάστημα ή βιοτεχνία) με 2,1% έκαστο. Οι υπόλοιπες κατηγορίες καταλαμβάνουν πολύ μικρό ποσοστό στο δείγμα.

Μία από τις βασικότερες και πιο ενδιαφέρουσες συσχετίσεις της μελέτης είναι αυτή της κατανομής των βλαβών ανάλογα με τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της Δυτικής Αττικής. Συσχετίστηκε ο γεωλογικός χάρτης της περιοχής με την αντίστοιχη χωρική κατανομή των βλαβών. Τις περισσότερες βλάβες παρατηρήσαμε στην περιοχή του Ζεφυρίου, όπου συναντούμε κυρίως εναλλαγές μαργών, ψαμμιτομαργών και κροκαλοπαγών. Εν γένει πρόκειται για πετρώματα πτωχής ποιότητας, οπότε το μέγεθος των βλαβών στον Δήμο δείχνει να οφείλεται και

στον παράγοντα της γεωλογίας. Στον Δήμο Ιλίου που παρατηρούμε επίσης αυξημένες βλάβες, υπάρχει ένδειξη για συσχέτισή τους με την γεωλογία, αφού έχουμε χαλαρά αμμο-κροκαλο-αργιλώδη και χαλαρά αμμοκροκαλοαργιλώδη υλικά, δηλαδή μέτριο έδαφος θεμελίωσης. Περίπου ίδια σχετικά αυξημένα ποσοστά βλαβών συναντάμε στο Καματερό, του οποίου το έδαφος αποτελείται βασικά από Νεογενή και προσχλωσιγενή υλικά. Στην Αγία Βαρβάρα, φαίνεται πως η εκτεταμένη ύπαρξη προσχλωσιγενών υλικών επηρέασε την συμπεριφορά των κατασκευών. Κάτι ανάλογο –αν και σε μικρότερη έκταση– ισχύει και για τους γειτονικούς Δήμους του Περιστερίου και του Αιγάλεω. Στους Αγίους Αναργύρους, που συναντώνται αθηναϊκοί σχιστόλιθοι και προσχλωσιγενή υλικά η καταπόνηση των κτιρίων είναι μειωμένη. Τέλος, στην Πετρούπολη και το Χαϊδάρι που, σημειωτέον, έχουν τα καλύτερα αποτελέσματα όσον αφορά τις βλάβες, φαίνεται πως υπάρχει θετική επιρροή της γεωλογίας. Πράγματι, στους δύο αυτούς Δήμους, βρίσκουμε καλά γενικά πετρώματα όπως μάργες, ψαμμιτομάργες και το σημαντικότερο τους ασβεστόλιθους του όρους Αιγάλεω και τα κορήματά τους. Τα προηγούμενα βέβαια αποτελούν τάσεις. Τέλος, πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η συσχέτιση με τη γεωλογία γίνεται μόνο μακροσκοπικά και για την εξαγωγή συμπερασμάτων ακριβείας απαιτείται μελέτη μικροζωνικού χαρακτήρα.

Χάρτης 2

Κατανομή των μετασεισμών στη στενή επικεντρική περιοχή συναρτήσει του εστιακού βάθους σε χλμ.

4. Οι επιπτώσεις του σεισμού στα νοικοκυριά, στις επιχειρήσεις και στην ανεργία: Μακροσκοπική ανάλυση των στοιχείων του ΥΠΕΣΔΔΑ

Ο σεισμός της 7ης Σεπτεμβρίου 1999, επέφερε μεγάλες καταστροφές στο δομημένο περιβάλλον της Δυτικής Αθήνας. Η καταστροφική μανία του σεισμού δεν έκανε διάκριση μεταξύ νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Οι συνέπειές του στην οικονομία, στην κοινωνία και στην τοπική απασχόληση θα πρέπει να εκτιμηθούν από την σκοπιά και των δύο. Οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά είναι ανοικτά συστήματα με διαφορετική όμως δυναμική. Επηρεάζονται και επηρεάζουν το τοπικό οικονομικό και κοινωνικό γίγνεσθαι. Από αυτή την άποψη οι κοινωνικές συνθήκες εργασίας και διαβίωσης και οι μεταβολές λόγω έκτακτων γεγονότων όπως οι σεισμοί, έχουν σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις.

Για την περιγραφή χρησιμοποιείται η έρευνα που έκανε, ένα μήνα μετά το σεισμό, το ΥΠΕΣΔΔΑ σε συνεργασία με την ΕΣΥΕ, η οποία είναι και η πηγή όλων των στατιστικών στοιχείων που παραθέτουμε στη συνέχεια. Στόχος ήταν να αναζητηθούν κατ' αρχή οι έμμεσες κοινωνικές-οικονομικές επιπτώσεις στις κατοικίες και τα νοικοκυριά και κατόπιν να επιχειρηθεί μία πρώτη προσέγγιση των οικονομικών επιπτώσεων τόσο από την άποψη της επιχειρηματικής ζωής όσο και από την άποψη της επίδρασης των σεισμών στην τοπική απασχόληση.

Μέχρι σήμερα δεν γνωρίζουμε σε ποιο βαθμό τα στοιχεία της έρευνας του ΥΠΕΣΔΔΑ έχουν αξιοποιηθεί από τις υπηρεσίες του ή από άλλο φορέα. Γεγονός είναι ότι έχει συγκεντρωθεί πολύτιμο υλικό το οποίο βέβαια ενέχει όλες τις «ατέλειες» και «αστοχίες» που έχουν οι απογραφές στην Ελλάδα: π.χ. η απογραφή δεν αφορούσε το σύνολο του πληγέντος δυναμικού της δυτικής Αθήνας, αλλά μόνο όσους/ες προσήλθαν στα ειδικά γραφεία που είχαν οργανωθεί για το σκοπό αυτό σε όλες τις γειτονίες.

4.1. Οι επιπτώσεις στα νοικοκυριά

Στο σύνολο της περιοχής έρευνας που επλήγη από το σεισμό, το ΥΠΕΧΩΔΕ χαρακτήρισε ως πληγείς, «κίτρινες» ή «κόκκινες», 72.906 κατοικίες. Από αυτές το 96% ήταν κατοικημένες την ημέρα του σεισμού και το 4% κενές. Η συντριπτική πλειοψηφία των πληγείσων κατοικιών (92%) χαρακτηρίστηκαν ως κίτρινες ενώ ένα 8%, θεωρήθηκε ότι υπέστη ανεπανόρθωτες ζημιές. Η σφοδρότητα των καταστροφών από το σεισμό δεν εξαρτάται μόνο από γεωφυσικούς παράγοντες (ποιότητα εδάφους, απόσταση από το

ρήγμα) αλλά και από κοινωνικούς-οικονομικούς παράγοντες που έχουν άμεση σχέση με την κατασκευή των κατοικιών (ποιότητα κατασκευής, χρόνος και συνθήκες κατασκευής, τύπος κατοικίας κλπ). Πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι το 8% του συνολικού πληθυσμού που επλήγη ήταν οικονομικοί μετανάστες, ποσοστό αρκετά υψηλό για Ευρωπαϊκή χώρα και ενδεικτικό της κοινωνικής σύνθεσης της περιοχής.

Τα νοικοκυριά που επλήγησαν από το σεισμό, δεν διέθεταν την οικονομική ευμάρεια και τις ασφαλιστικές δικλίδες αντιμετώπισης τέτοιων έκτακτων καταστάσεων. Αυτό συμπεραίνεται όχι μόνο από το γεγονός ότι η πλειοψηφία των πληγείσων περιοχών είναι από τις περιοχές χαμηλότερων στρωμάτων της Αθήνας, όσο και από τα στοιχεία της ποιότητας των κατασκευών, τα στοιχεία του μεγέθους των κατοικιών και τις αδυναμίες (καμιά φορά και άρνησης) πολλών νοικοκυριών να επισκευάσουν τις κατοικίες τους, τέσσερα χρόνια μετά το σεισμό. Το μέσο εμβαδόν των ιδιόκτητων κατοικιών που επλήγησαν ήταν περίπου 85 m² ενώ το αντίστοιχο εμβαδόν των πληγείσων ενοικιαζομένων κατοικιών ήταν 70 m². Τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο ως συγκριτικό στοιχείο ομοειδών τύπων κατοικιών. Επειδή οι μονοκατοικίες έχουν γενικότερα μεγαλύτερη επιφάνεια από τα διαμερίσματα υπάρχει κίνδυνος μεροληπτικού λάθους. Το Καματερό, για παράδειγμα, όπου οι περισσότερες κατοικίες που επλήγησαν ήταν μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες, δεν σημαίνει ότι είναι πιο «εύπορο» από το Χαϊδάρι επειδή έχει μεγαλύτερο μέσο όρο εμβαδού στις πληγείσες κατοικίες.

Οι καταστροφές από το σεισμό, η γνώση ότι η περιοχή βρίσκεται πάνω στο ρήγμα της Πάρνηθας και ο φόβος για ένα νέο σεισμό δεν αποτέλεσαν ισχυρά κίνητρα απομάκρυνσης των νοικοκυριών από τον τόπο τους. Αντιθέτως, η ισχυρή σχέση τους με την γειτονιά, την κατοικία αλλά και τους κοντινούς τόπους δουλειάς επέτειναν την βούληση τους να συνεχίσουν να κατοικούν, να διασκεδάσουν και να εργάζονται στις σεισμόπληκτες περιοχές. Η τραγική αυτή εμπειρία είναι μία ακόμη ένδειξη ότι οι θεωρίες που υποστηρίζουν ότι ο τόπος εγκατάστασης των νοικοκυριών μπορεί να επηρεαστεί πολύ εύκολα, με μια γεωγραφική διαφοροποίηση εξωτερικών συνθηκών (π.χ. των τοπικών φορολογικών συντελεστών βλ. Tiebout), δεν έχουν πρακτική εφαρμογή και κυρίως τα συμπεράσματα τους δεν μπορούν να υιοθετηθούν για την εφαρμογή παρεμβατικών πολιτικών.

Το 90% των πληγέντων νοικοκυριών (τα οποία αριθμούσαν 190.938 μέλη) δήλωσε ότι επιθυμεί να παραμείνει στον ίδιο δήμο που κατοικούσε πριν από το σεισμό. Το μεγαλύτερο μάλιστα ποσοστό (34% των νοικοκυριών και 32% των μελών) είχε παραμείνει στην πληγείσα κατοικία. Η αμέσως επόμενη προσωρινή λύση ήταν η φιλοξενία από γνωστούς και συγγενείς (33% των νοικοκυριών και 29% των μελών). Το γεγονός αυτό περιγράφει ότι για μία ακόμα φορά οι άτυποι αυτοί δεσμοί και τα άτυπα δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης συγγενών και φίλων καλύπτουν τις ελλείψεις ή την απουσία του κοινωνικού κράτους. Στην Ελλάδα και σε περιοχές όπως η Δυτική Αθήνα τα συγκεκριμένα κοινωνικά δίκτυα και οι άτυπες σχέσεις (στην οικογένεια, στην παραγωγή, μεταξύ φίλων, κ.α.) αποτελούν συχνά λύση σε οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα.

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι μεγάλο ποσοστό νοικοκυριών που διέμεναν σε οργανωμένη κατασκήνωση επιθυμούσαν να παραμείνουν στον καταυλισμό λυομένων. Παρόμοιες συμπεριφορές είχε μεγάλο ποσοστό νοικοκυριών που διέμεναν σε τροχόσπιτα: επιθυμούσαν να παραμείνουν στον καταυλισμό τροχόσπιτων. Οι προτιμήσεις αυτές θα πρέπει να εξηγηθούν: (α) από τη γρήγορη και με ελάχιστο κόστος λύση του προβλήματος στέγασης (β) από τις προσδοκίες, που αναπτύσσονται σε αυτές τις περιπτώσεις, για την τελική κατοχή του λυόμενου ή του τροχόσπιτου και (γ) ως συνέπεια των προηγούμενων από τις προσδοκίες της ενοίκιασης του τροχόσπιτου σε τρίτους.

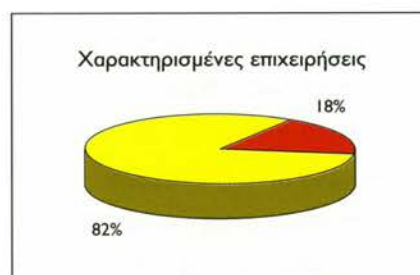
Μία από τις σημαντικότερες κοινωνικές αλλά και οικονομικές συνέπειες του σεισμού είναι ότι επέφερε «διάσπαση» σε πολλά από τα πληγέντα νοικοκυριά: 1.537 νοικοκυριά αναγκάστηκαν λόγω σεισμού να διασπαστούν, με ότι μπορεί αυτό να σημαίνει για την συνοχή και τα οικονομικά του νοικοκυριού, αλλά και για τον ευρύτερο κοινωνικό ιστό της περιοχής. Τα περισσότερα μέλη των νοικοκυριών αυτών «κατανεμήθηκαν» μεταξύ συγγενών και φίλων. Το μέσο μέγεθος των νοικοκυριών που διασπάστηκαν ήταν περίπου 4 άτομα (2,8 άτομα ο μέσος όρος νοικοκυριού στην Ελλάδα).

Στο χάρτη 3 εμφανίζεται η χωροκατανομή των κτιριακών απωλειών (κατοικίες και κτίρια με άλλες χρήσεις) στη Δυτική Αθήνα. Είναι εμφανείς οι συγκεντρώσεις των πληγέντων κτιρίων σε συγκεκριμένες περιοχές των επιμέρους δήμων και η διαμόρφωση των αντίστοιχων πυκνοτήτων. Ο χάρτης κατασκευάστηκε από χάρτες κλίμακας 1:50.000 σε διανυσματική (vector) μορφή, με τα όρια των Δήμων και Κοινοτήτων της

Αττικής. Ο χάρτης αυτός με τον οποίο συνδέονται τα συγκριτικά στοιχεία απογραφής ζημιών-επιπτώσεων, κλπ του σεισμού του Σεπτεμβρίου 1999, χρησιμοποιείται για μια πρώτη «μακροσκοπική» εκτίμηση της κατάστασης σε επίπεδο Δυτικής Αθήνας και Δήμου, την οποία θα υποστηρίξουν στη συνέχεια διάφοροι θεματικοί χάρτες απόδοσης αυτών των στοιχείων. Ο χάρτης αξιοποιείται επίσης και για τον εντοπισμό και την οριοθέτηση των μικροπεριοχών έρευνας.

4.2. Οι επιπτώσεις στις επιχειρήσεις

Από το σεισμό της 7ης Σεπτεμβρίου 1999 επλήγησαν συνολικά σε όλη την Αττική 8.148 επιχειρήσεις. Από αυτές οι 1.456 χαρακτηρίστηκαν ως κόκκινες και οι 6.692 ως κίτρινες.

ΠΗΓΗ: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ Ε.Ο.

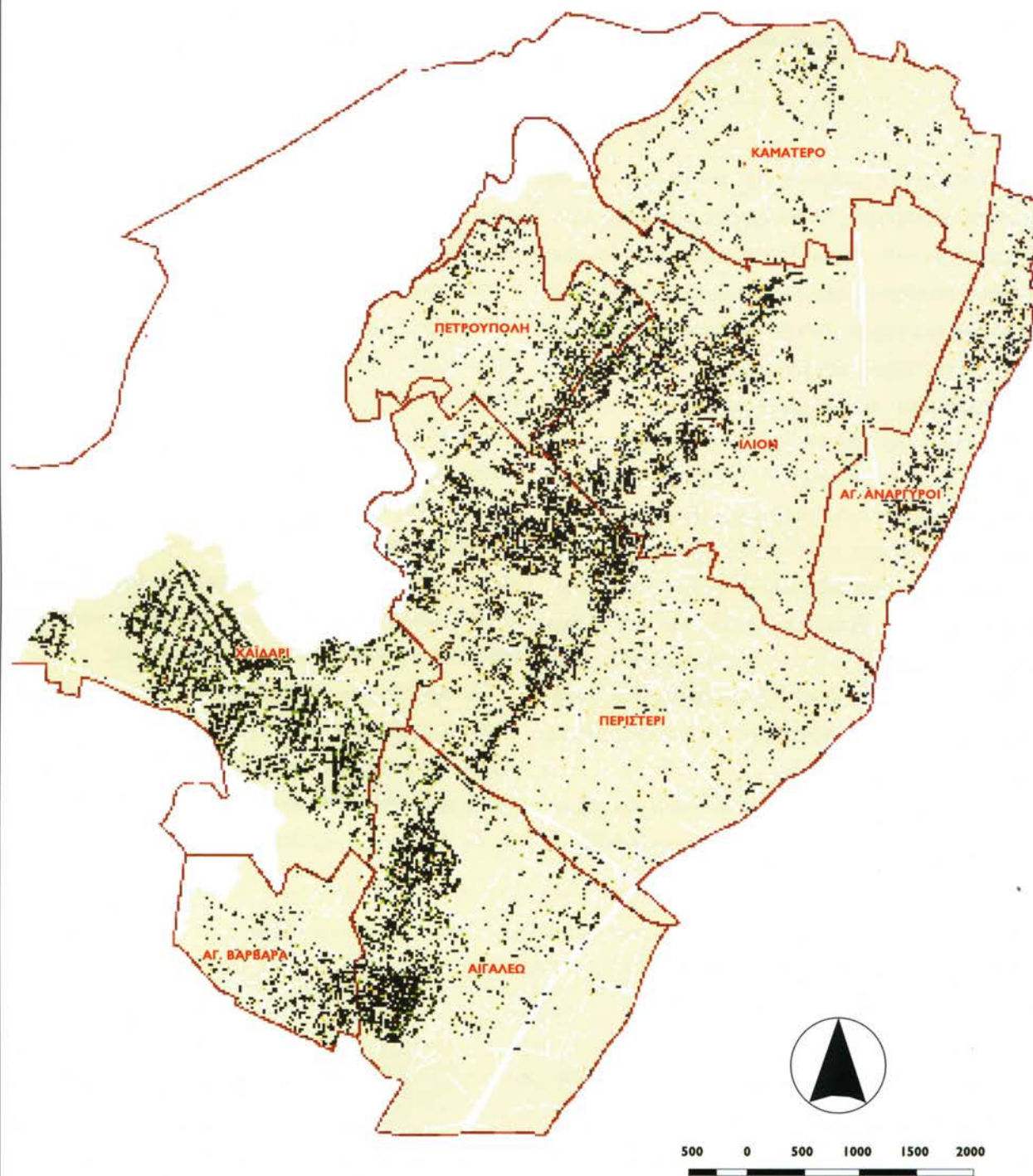
Όπως είδαμε προηγουμένως, τα κτίρια των βιομηχανιών και βιοτεχνιών, μετά τις αποθήκες, ήταν εκείνα που είχαν τις μεγαλύτερες απώλειες.

Στους δήμους με τις περισσότερες επιχειρήσεις χαρακτηρισμένες ως κόκκινες, περιλαμβάνονται και οι δήμοι Πετρούπολης, Καματερού, Ιλίου και Περιστερίου. Επίσης οι δήμοι Πετρούπολης, Ιλίου και Περιστερίου περιλαμβάνονται στους δήμους με τις περισσότερες χαρακτηρισμένες ως κίτρινες επιχειρήσεις.

Στους δήμους της περιοχής έρευνας στη Δυτική Αθήνα, επλήγησαν συνολικά 2.103 επιχειρήσεις που αποτελούν το 26% του συνόλου των πληγείσων επιχειρήσεων από το σεισμό της 7ης Σεπτεμβρίου στην Αττική. Από αυτές 276 χαρακτηρίστηκαν ως κόκκινες (13.1% στο σύνολο των πληγείσων επιχειρήσεων στη Δυτική Αθήνα και 19% στο σύνολο των κόκκινων επιχειρήσεων) και 1.827 ως κίτρινες (86.8% των πληγείσων επιχειρήσεων στη Δυτική Αθήνα και 27% στο σύνολο των χαρακτηρισθέντων «κίτρινων» επιχειρήσεων). Η μέση απασχόληση ανά επιχείρηση στις πληγείσες επιχειρήσεις ήταν 2,40. Ειδικότερα για τις εμπορικές ήταν 1.90 και για τις βιομηχανικές 4,50 από το οποίο προκύπτει ότι οι βιομηχανικές έχουν διπλάσιο περίπου μέγεθος

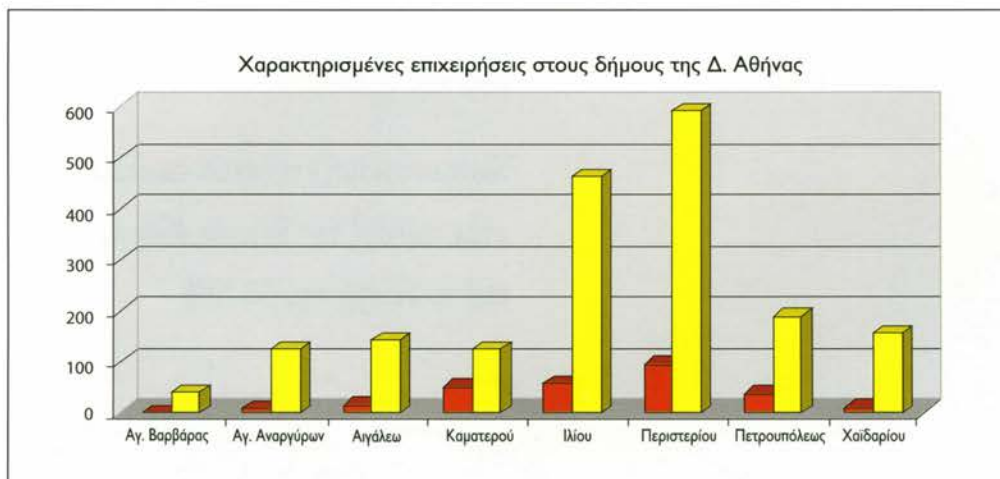
Χάρτης 3

Χωροκατανομή κτιριακών απωλειών
στην περιοχή της δυτικής Αθήνας
από το σεισμό της 7-9-1999

Εργαστήριο Εφαρμοσμένης και Ανθρώπινης Γεωγραφίας
Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

πηγή: ΑΣΔΑ, επεξεργασία Ε.Ο.

ΠΗΓΗ: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ Ε.Ο.

απασχόλησης από τις εμπορικές. Δεν παύουν όμως να είναι πολύ μικρές επιχειρήσεις, τυπικό χαρακτηριστικό των ελληνικών μονάδων εντός πόλεων. Το μικρό αυτό μέσο μέγεθος αναδεικνύει και κάποιες έμμεσες κοινωνικές επιπτώσεις ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων και το είδος της απασχόλησης που παρείχαν.

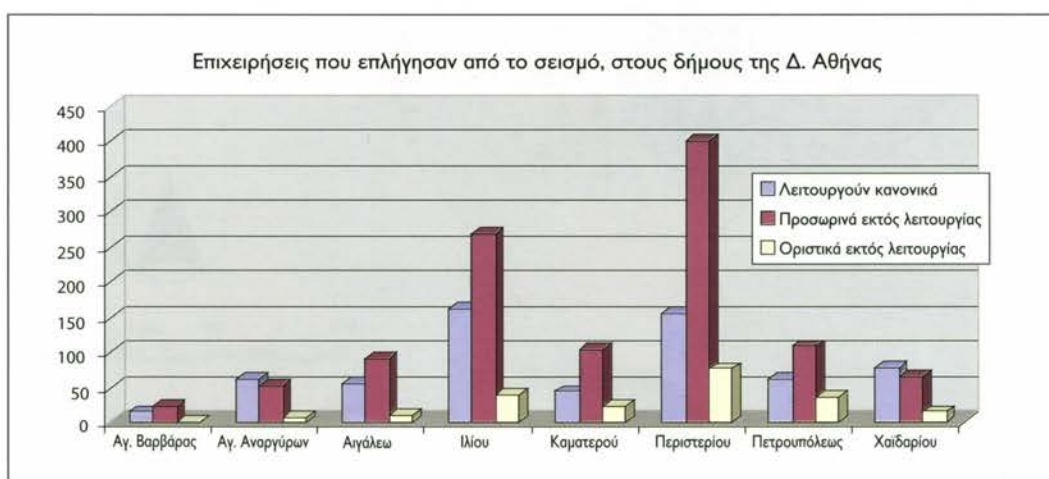
Οι επιχειρήσεις που ανέστειλαν οριστικά τη λειτουργία τους ανέρχονται στο 15% του συνόλου των πληγείσων επιχειρήσεων και απασχολούσαν 3.239 εργαζομένους. Παρατηρείται ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό κίτρινων επιχειρήσεων ανέστειλαν οριστικά τη λειτουργία τους, ενώ αντίθετα σε σημαντικό ποσοστό κόκκινων η αναστολή λειτουργίας είναι οριστική. Προκύπτει δηλαδή και στη Δυτική Αθήνα κάτι που εντοπίστηκε και στη διεθνή εμπειρία: ο σεισμός λειτούργησε καταλυτικά δυσκολεύοντας την επαναλειτουργία ορισμένων επιχειρήσεων ή επιτάχυνε κάποιες αποφάσεις για κλείσιμο σε άλλες.

Η μέση απασχόληση/επιχείρηση στο σύνολο της περιοχής έρευνας ήταν για εκείνες που λειτούργησαν κανονικά 2.7,

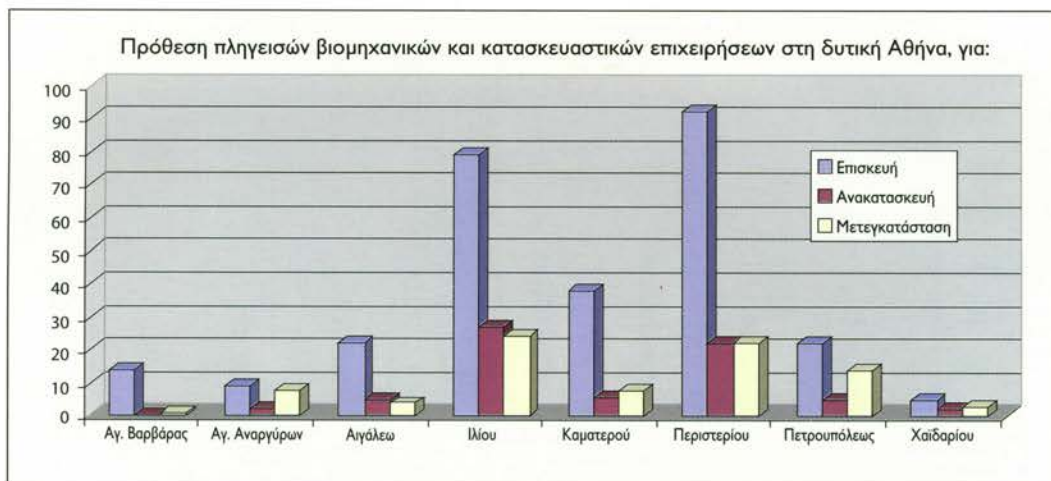
σε όσες έκλεισαν προσωρινά 2.6 και για όσες έκλεισαν οριστικά 2.3. Παρατηρείται δηλαδή μία ομοιόμορφη διασπορά του μεγέθους της απασχόλησης και στις τρεις κατηγορίες.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι σε όλους τους δήμους οι επιχειρήσεις που επλήγησαν και λειτουργούν κανονικά είναι πολλαπλάσιες από αυτές που ανέστειλαν οριστικά τη λειτουργία τους. Η συνέχιση δε, της κανονικής λειτουργίας «χαρακτηρισμένων» επιχειρήσεων αποτελεί ένα δείκτη των πιέσεων, των αναστολών αλλά και του ψυχολογικού κλίματος που επικρατούσε αμέσως μετά το σεισμό, στις παραγωγικές μονάδες της περιοχής. Αναδεικνύει επίσης μία μορφή «ευέλικτης προσαρμογής» σε αντίξοες συνθήκες, όπως ο σεισμός, η οποία όμως συχνά βασίστηκε σε παραβάσεις κανονισμών ασφαλείας και υγιεινής για τους εργαζόμενους/ες.

Οι περισσότερες από τις πληγείσες επιχειρήσεις προτίθενται να επισκευάσουν τις ζημιές που υπέστησαν από το σεισμό. Ως δεύτερη επικρατούσα λύση, ειδικά στην περίπτωση των «κόκκινων» επιχειρήσεων ήταν η μετεγκατάσταση. Τις ίδιες σχεδόν προθέσεις εξέφρασαν και οι επιχειρή-

ΠΗΓΗ: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ Ε.Ο.

ΠΗΓΗ: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ Ε.Ο.

σεις που απασχολούνται στο τοπικό δευτερογενή παραγωγικό τομέα. Η πλειοψηφία των «κίτρινων» βιομηχανικών (532) και κατασκευαστικών (189) επιχειρήσεων εκδήλωσαν την πρόθεση τους να προχωρήσουν σε επισκευές. Πάντως οι περισσότερες κόκκινες βιομηχανικές (116) όπως και αρκετές κόκκινες κατασκευαστικές επιχειρήσεις (38) εξέφρασαν την πρόθεση να μετεγκατασταθούν.

Στους υπό διερεύνηση δήμους, το 65% των βιομηχανικών και κατασκευαστικών επιχειρήσεων εκδήλωσε πρόθεση για επισκευές, ενώ για ανακατασκευή και μετεγκατάσταση τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 16% και 19%. Τα ποσοστά αυτά είναι σημαντικά γιατί εκφράζουν την τάση για αναδιάρθρωση της τοπικής παραγωγικής βάσης, ως αποτέλεσμα του σεισμού.

4.3. Οι επιπτώσεις στην τοπική απασχόληση

Η ανεργία στις πληγείσες περιοχές αυξήθηκε μετά το σεισμό της 7ης Σεπτεμβρίου κατά 28%. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η περιοχή ήταν ήδη πριν από το σεισμό, επιβαρυνόμενη με υψηλά ποσοστά ανεργίας. Το ποσοστό των ανέργων στο σύνολο των απασχολούμενων ήταν, πριν το σεισμό, 25%. Στους δήμους Ιλίου, Καματερού και Πετρούπολης το ποσοστό αύξησης της ανεργίας ήταν μεγαλύτερο από το μέσο όρο του αντίστοιχου ποσοστού στο σύνολο της τοπικής απασχόλησης.

Χαρακτηριστικό των συνθηκών αλλά και του κλίματος κοινωνικής ανασφάλειας της εποχής, μετά το σεισμό της 7ης Σεπτεμβρίου 1999, είναι ότι 12.351 εργαζόμενοι απασχολούνταν σε επιχειρήσεις οι οποίες είχαν χαρακτηριστεί κίτρινες ή κόκκινες και συνέχιζαν κανονικά τη λειτουργία τους. Το δεδομένο αυτό συμπληρώνει καταγγελίες που είχαν δει το φως της δημοσιότητας εκείνη τη περίοδο (βλ.

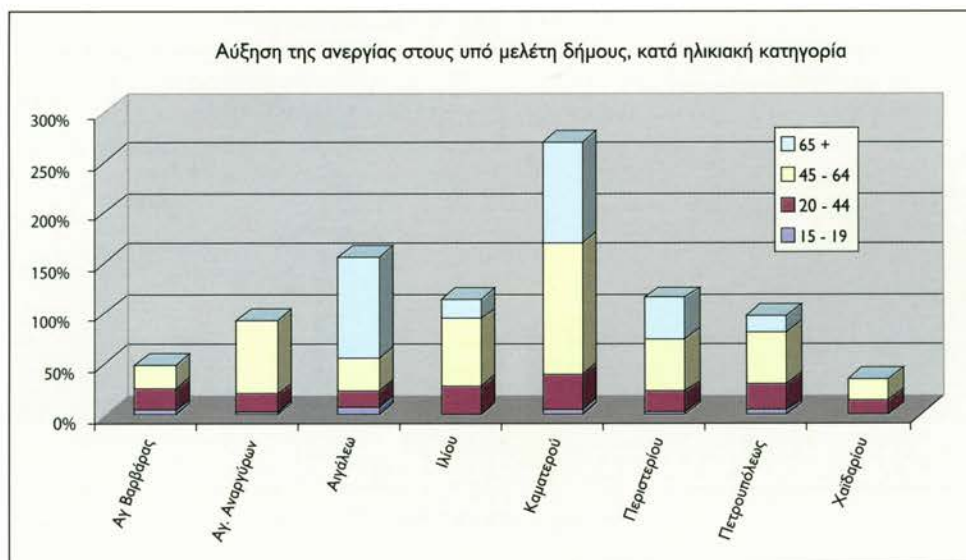
Αυγή 20.9.1999 και Ελευθεροτυπία 25.9.1999) στις οποίες περιγράφονταν οι πιέσεις από τους εργοδότες.

Η ανεργία έπληξε κυρίως τη μεσαία ηλικία. Η αύξηση της ανεργίας μετά από το σεισμό στους πολίτες με ηλικία μεταξύ των 45 και 64 ετών έφτασε το 51%. Επίσης, η αύξηση της ανεργίας στους άντρες ήταν συνολικά 37% ενώ στις γυναίκες 19% μία διαφορά η οποία διατηρείται και στους επιμέρους δήμους.

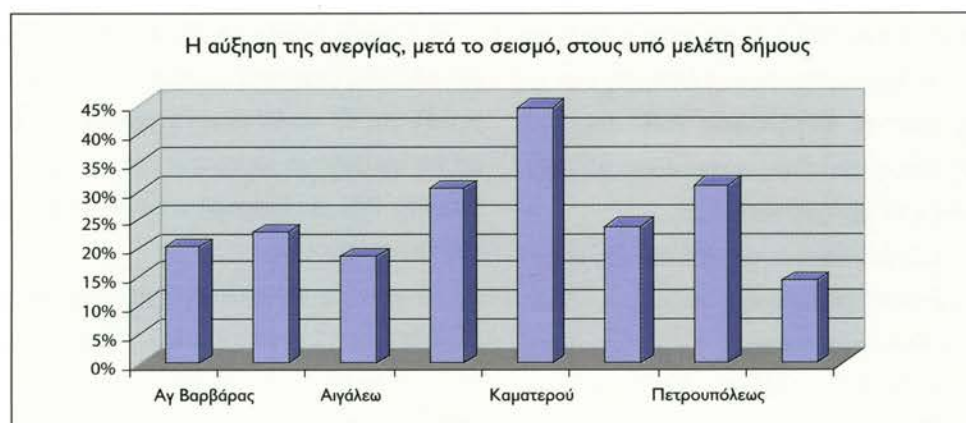
Το γεγονός ότι η ανεργία με αίτιο το σεισμό έπληξε περισσότερο τη μεσαία ηλικία δημιουργεί ερωτηματικά όχι μόνο για τα κοινωνικά προβλήματα αλλά και για τις παρεμβατικές-διορθωτικές πολιτικές που θα πρέπει να εφαρμοστούν με στόχο την επανένταξη των πολιτών αυτών στην αγορά εργασίας. Οι πολιτικές αυτές δεν πρέπει να είναι μονοσήμαντες και να σκοπεύουν αποκλειστικά στην επαγγελματική εκπαίδευση ή την επανειδίκευση των εργαζομένων. Θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τα τοπικά χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας, τις δεξιότητες, την εμπειρία και τα τοπικά παραγωγικά και πολιτιστικά πρότυπα.

Από τα διαγράμματα παρατηρείται ότι το ποσοστό αύξησης της ανεργίας στη μεταποίηση είναι το μεγαλύτερο από όλους τους υπόλοιπους κλάδους. Από αυτή την άποψη δικαιολογείται η επιλογή της έρευνας να επικεντρωθεί στις επιπτώσεις του σεισμού της 7ης Σεπτεμβρίου 1999 στη μεταποίηση. Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει και για τους δήμους που μελετάμε. Εξαιρέση αποτελούν η Αγ. Βαρβάρα και το Χαϊδάρει που αποτελούν υπερτοπικά εμπορικά κέντρα για την περιοχή της Δυτικής Αθήνας και κατά συνέπεια το μεγαλύτερο ποσοστό αύξησης της ανεργίας σημειώνεται στον εμπορικό τομέα.

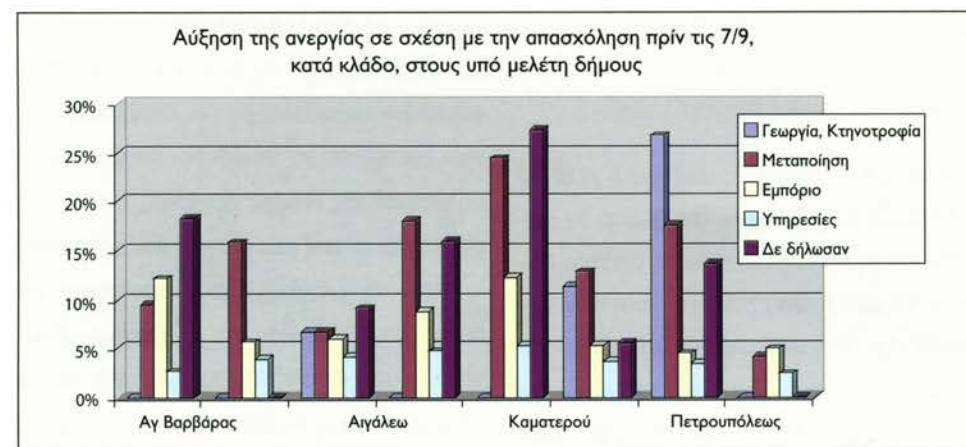
Οι βασικότερες αιτίες της ανεργίας ήταν το προσωρινό ή οριστικό κλείσιμο των επιχειρήσεων. Επειδή η

ΠΗΓΗ: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ Ε.Ο.

ΠΗΓΗ: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ Ε.Ο.

ΠΗΓΗ: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ Ε.Ο.

μέση απασχόληση/επιχείρηση ήταν μικρή δεν έγιναν άμεσα αισθητές οι αλλαγές στην τοπική αγορά εργασίας. Μακροπρόθεσμα όμως και για το σύνολο της Δυτικής Αθήνας τα αποτελέσματα ήταν αρνητικά επειδή οι επιχειρήσεις της περιοχής εργάζονται σε μεγάλο ποσοστό «άτυπα» και οι εργαζόμενοί τους με άτυπες εργασιακές

σχέσεις. Τα χαρακτηριστικά αυτά αποτυπώνονται στα σημαντικά ποσοστά ανέργων που αρνήθηκαν να δηλώσουν την αιτία της ανεργίας τους: λόγω των άτυπων εργασιακών τους σχέσεων δεν είχαν θεμελιώσει «τυπικό δικαίωμα απασχόλησης», έτσι ώστε όταν ρωτήθηκαν δεν δήλωσαν και τα αίτια ανεργίας.

Δυτική Αθήνα: Κτίριο φαρμακοβιομηχανίας.

ΦΩΤ.: Μ. ΔΑΝΔΟΥΛΑΚΗ

5. Η εικόνα από τις καταγραφές των φορέων και την έρευνα με ερωτηματολόγια

1. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ
2. ΘΕΣΗ-ΚΤΙΡΙΟ
3. ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΑΠΩΛΕΙΣ
4. ΥΛΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΕΙΣΜΟΥ
6. ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΦΟΡΕΙΣ
7. ΓΕΝΙΚΑ

Η έρευνα με αναλυτικά ερωτηματολόγια σε δείγμα επιχειρήσεων κρίθηκε αναγκαία, αφού οι πληροφορίες που συγκεντρώσαμε από τις καταγραφές των φορέων, αν

και πολύτιμες, δεν δίνουν απαντήσεις στο σύνολο των ερευνητικών ερωτημάτων. Επιλέχθηκε η διενέργεια έρευνας πεδίου με επιτόπιες επισκέψεις σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 50 πληγείσων επιχειρήσεων και συμπλήρωση σχετικά εκτεταμένου ερωτηματολογίου, με εξειδικευμένα ερωτήματα, οργανωμένα στις επτά γενικές ενότητες του παραπάνω πίνακα.

Οι επιχειρήσεις που έχουν καταγραφεί στις βάσεις δεδομένων των ΤΑΣ Βιομηχανίας και Δήμων αποτέλεσαν τον πληθυσμό για την εξαγωγή του δείγματος της Έρευνας πεδίου. Ειδικότερα, δημιουργήθηκε μια νέα ψηφιακή βάση με 203 επιχειρήσεις για τις οποίες είχαμε πλήρεις σειρές δεδομένων για τα εξής:

- Επωνυμία
- Πλήρη διεύθυνση (οδός, αριθμός, περιοχή)
- Κύριο αντικείμενο δραστηριότητας, ώστε να ταξινομηθούν στις 4 ομάδες κλάδων (Κ1=έτοιμο ένδυμα, πλεκτά, κλωστοϋφαντουργία, δέρμα, τσάντα, παπούτσια, Κ2=ξυλουργεία, έπιπλα, σιδηροκατασκευές και αλουμίνια, είδη λαϊκής τέχνης, είδη οικιακής χρήσης, Κ3=τρόφιμα, Κ4=συνεργεία, μηχανουργεία, πλαστικά, χημικά, τυπογραφεία, λοιπές βιομηχανίες).
- Απασχόληση, ώστε να είναι δυνατή η κατάταξη στα 3 διαστήματα τάξης (Μ1=1-2 άτομα, Μ2=3-7 άτομα, Μ3=>8 άτομα).

-Χαρακτηρισμό δευτεροβάθμιου ελέγχου (πράσινο, κίτρινο, κόκκινο). Το στοιχείο αυτό, σε συνδυασμό με τον ακριβή τόπο εγκατάστασης των επιχειρήσεων, έκανε δυνατή τη διάκριση της περιοχής έρευνας σε τρεις περιοχές, με κριτήριο την πυκνότητα παρουσίας επιχειρήσεων με κτιριακές ζημιές: Π1: μεγάλη πυκνότητα, Π2: μέση πυκνότητα, Π3: μικρή πυκνότητα,

Ο προσδιορισμός των πυκνοτήτων έγινε με τη βοήθεια ΣΓΠ, (βλ. χάρτη 4) αφού η βάση δεδομένων έχει συσχετιστεί με το ψηφιακό χαρτογραφικό υπόβαθρο. Συγκεκριμένα, προσδιορίστηκε η πυκνότητα των επιχειρήσεων ανά σημείο ελέγχου και στη συνέχεια οι τιμές πυκνότητας ταξινομήθηκαν σε τρεις κλάσεις, με βάση την τυπική τους απόκλιση από τη μέση τιμή.

Σε ειδικό πίνακα έγινε η κατανομή των 203 επιχειρήσεων ανά ομάδα κλάδων, μέγεθος απασχόλησης και περιοχή πυκνοτήτων. Με τη μέθοδο των τυχαίων αριθμών και διατηρώντας τα ποσοστά της γενικής κατανομής ανά κατηγορία προέκυψε, με τριπλή στρωμάτωση, το δείγμα 60 επιχειρήσεων, που κρίθηκε επαρκής αριθμός ώστε να εξασφαλιστεί η διενέργεια 50 συνεντεύξεων.

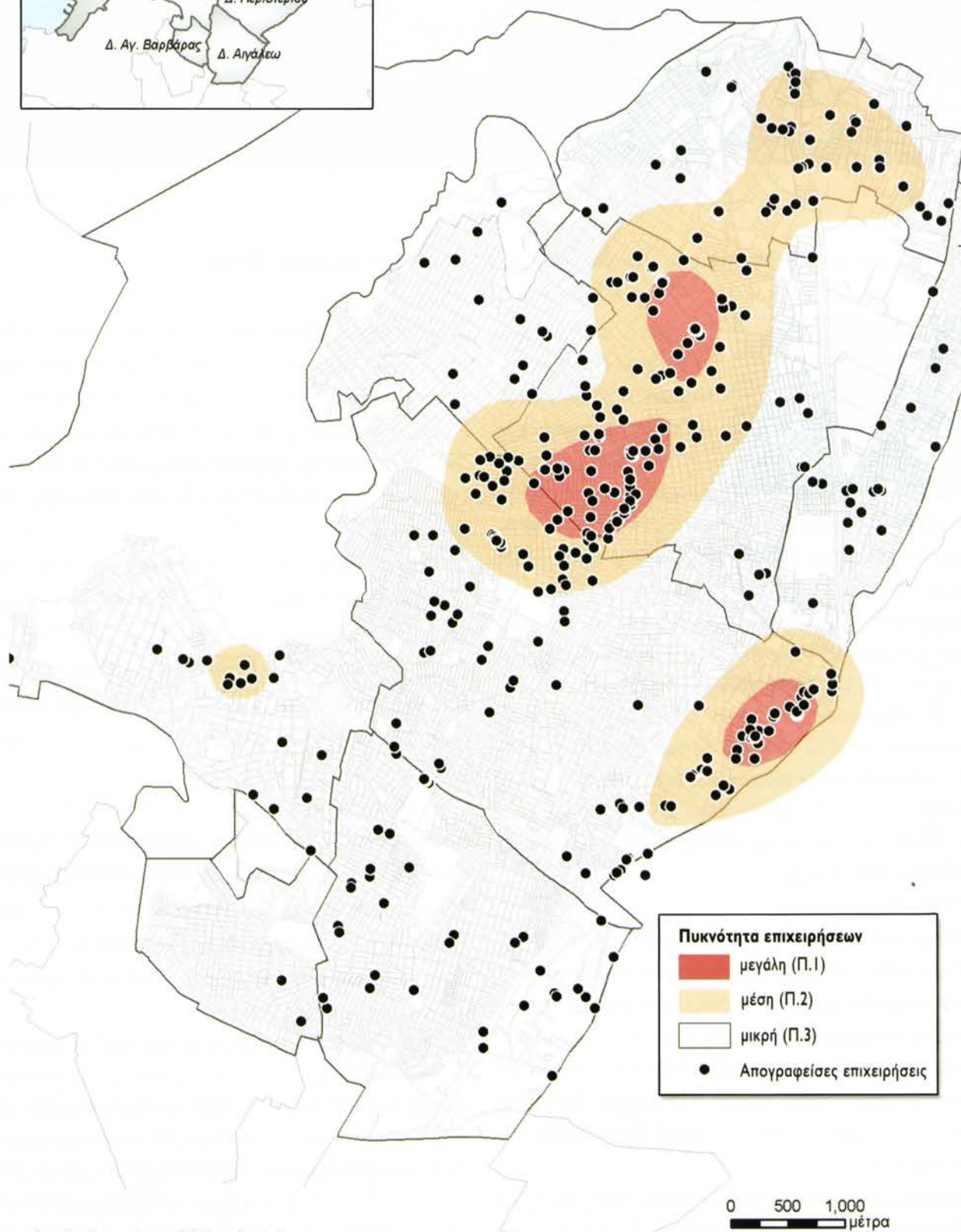
Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από τα μέλη της Ε.Ο. και εξειδικευμένους συνεργάτες στο διάστημα Δεκεμβρίου 2002-Ιανουαρίου 2003. Η ανταπόκριση των επιχειρήσεων ήταν γενικά θετική. Ακολουθεί η συνοπτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας σε τρεις γενικές ενότητες. Στο χάρτη 5 παρουσιάζονται οι πληγείσες μεταποιητικές επιχειρήσεις από τις οποίες αντλήσαμε το δείγμα μας κατά ομάδα κλάδων και κατά μέγεθος απασχόλησης.

Χάρτης 4

Πληγείσες μεταποιητικές επιχειρήσεις Δυτικής Αττικής

Πυκνότητα Συνόλου Βιομηχανιών (203 επιχειρήσεις)

Εργαστήριο Εφαρμοσμένης και Ανθρώπινης Γεωγραφίας
Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

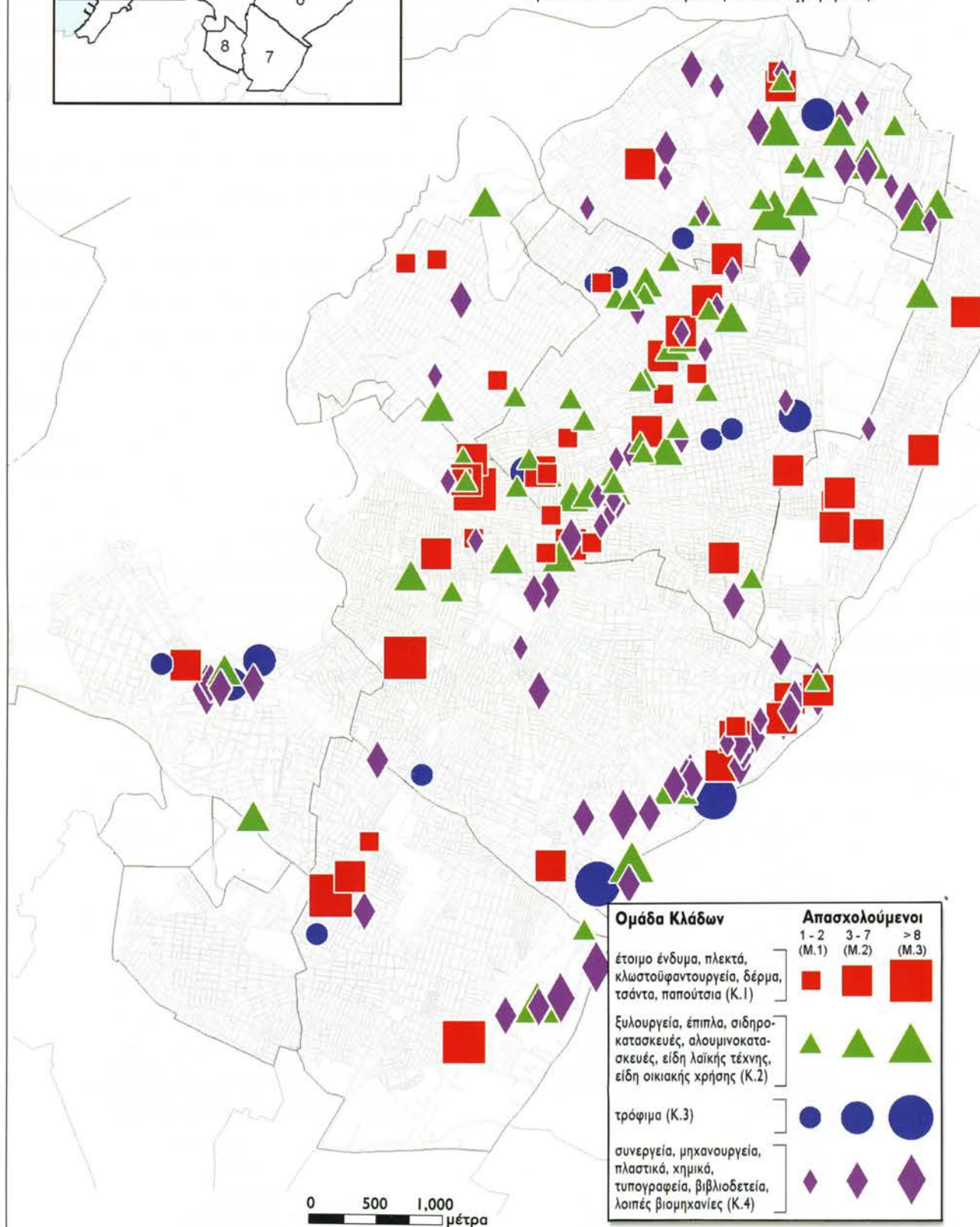
πηγή: ΤΑΣ Βιομηχανίας, ΤΑΣ Δήμων (2000), επεξεργασία Ε.Ο.

1. Δ. Χαϊδαρίου
2. Δ. Πετρούπολης
3. Δ. Καματερού
4. Δ. Ιλίου
5. Δ. Αγ. Αναργύρων
6. Δ. Περιστερίου
7. Δ. Αιγάλεω
8. Δ. Αγ. Βαρβάρας

Χάρτης 5

Πληγείσες μεταποιητικές επιχειρήσεις Δυτικής Αττικής

Ομάδα Κλάδων - Μέγεθος (203 επιχειρήσεις)

Εργαστήριο Εφαρμοσμένης και Ανθρώπινης Γεωγραφίας
Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

πηγή: ΤΑΣ Βιομηχανίας, ΤΑΣ Δήμων (2000), επεξεργασία Ε.Ο.

5.1 Η ταυτότητα των επιχειρήσεων

ΠΗΓΗ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ Ε.Ο.

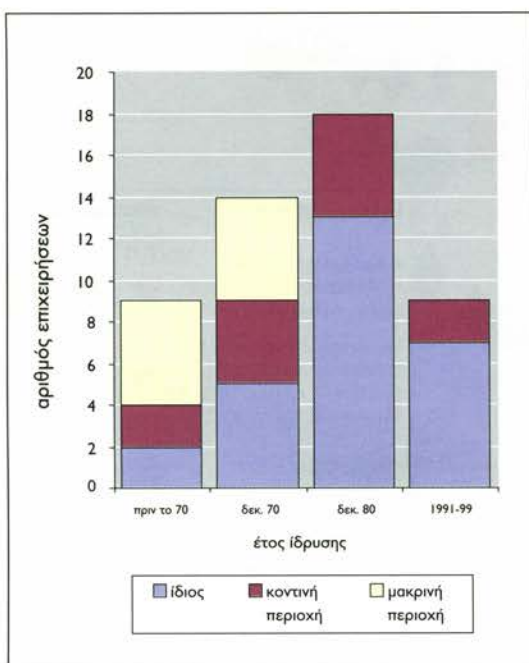
Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή μελέτης είναι γενικά μικρές ως προς την απασχόληση, πολλές στα όρια της αυτοαπασχόλησης, και παρουσιάζουν ισχυρή κλαδική ειδίκευση στους μεταποιητικούς κλάδους του έτοιμου ενδύματος, των ξυλουργείων, των συνεργείων αυτοκινήτων και των μηχανικών κατασκευών. Η μεγάλη πλειοψηφία τους έχει ιδρυθεί κατά τις δεκαετίες 1970 και 1980, περίοδο ακμής της μεταποιητικής δραστηριότητας αυτής της κλίμακας στις Δυτικές συνοικίες του ΠΣΠ. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η σταθερότητα της εγκατάστασης (στην ίδια θέση ή σε κοντινή περιοχή), ιδιαίτερα των σχετικά νεώτερων επιχειρήσεων.

Οι περισσότερες επιχειρήσεις του δείγματος είναι εγκατεστημένες σε ισόγεια αποκλειστικά (29 στις 50) ή και

με χρήση υπογείου ή ορόφου. Μόνον 21 από τα κτίρια όπου είναι εγκατεστημένες οι 50 επιχειρήσεις έχουν αποκλειστικά βιομηχανική χρήση, ενώ τα υπόλοιπα περιλαμβάνουν κατοικία στους ορόφους και άλλες χρήσεις. Το στοιχείο αυτό είναι χαρακτηριστικό για τη Δυτική Αθήνα, αλλά και για τον ελληνικό αστικό χώρο στο σύνολό του: η βιομηχανική-βιοτεχνική παραγωγή βρίσκεται διάχυτη στον αστικό ιστό, σε κτίρια με μεγάλη ανάμιξη χρήσεων και χρηστών, και έτσι «δεν φαίνεται», παρά το ότι υπάρχει και είναι σημαντική.

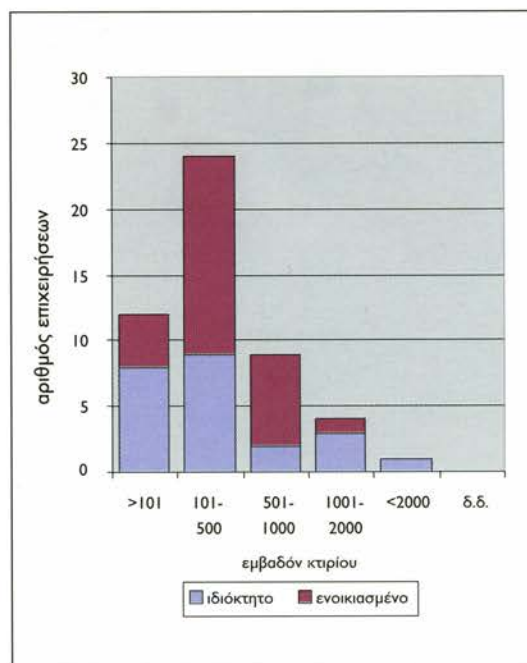
Το 74% των κτιρίων αυτών έχουν κατασκευαστεί στις δεκαετίες 1970 και 1980, ενώ τα υπόλοιπα είναι παλαιότερα. Πρόκειται δηλαδή για κτίρια που έχουν κατασκευαστεί με διαφορετικές προβλέψεις ως προς το σεισμό, στο βαθμό που έχουν κατασκευαστεί με νόμιμη άδεια. Οι χώροι εγκατάστασης ποικίλουν ως προς το μέγεθος ενώ, εμφανίζεται περίπου ίδιος αριθμός ιδιοκτητών και ενοικιαστών των κτιριακών εγκαταστάσεων. Πολλές από τις επιχειρήσεις χρησιμοποιούν, εκτός από το κτίριο, και οικοπεδο-αδόμητο χώρο για την παραγωγική τους δραστηριότητα ή για την αποθήκευση υλικών ή και προϊόντων. Οι χώροι αυτοί είναι και πάλι μικρού έως μεσαίου μεγέθους, κυρίως ενοικιαζόμενοι. Στις 47 από τις 50 περιπτώσεις δεν υπήρξε αλλαγή στη χρήση του οικοπέδου ή του κτιρίου εξ αιτίας του σεισμού, παρ' όλο που όλες οι επιχειρήσεις δήλωσαν μεγαλύτερες ή μικρότερες ζημιές στα κτίρια.

Τόπος εγκατάστασης

ΠΗΓΗ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ Ε.Ο.

Ιδιοκτησιακό καθεστώς

ΠΗΓΗ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ Ε.Ο.

5.2 Επιπτώσεις του σεισμού

Σύμφωνα με το ερωτηματολόγιο, οι επιπτώσεις των σεισμών ταξινομούνται σε δύο ενότητες: (α) υλικές, που αφορούν σε ζημιές στα κτίρια, τον εξοπλισμό, τις πρώτες ύλες και τα προϊόντα, και (β) άυλες, που αφορούν σε θέματα ρευστότητας της επιχείρησης, προβλημάτων με υποδομές, προμηθευτές, υπεργολάβους και πελάτες, σε δυσκολίες στην παραγωγική διαδικασία, το προσωπικό και τα οικονομικά αποτελέσματα της επιχείρησης. Σε αντίθεση με την πολύ διαδεδομένη αντίληψη ότι οι επιπτώσεις του σεισμού αφορούν κυρίως τα κτίρια, ότι είναι δηλαδή κατ' εξοχήν πρόβλημα κατασκευαστικό, οι απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο αποκαλύπτουν την ιδιαίτερη σημασία των μη υλικών (τουλάχιστον με αυτή την έννοια) ζημιών.

Υλικές ζημιές

Με δεδομένο ότι το δείγμα αντλήθηκε από βάση δεδομένων που περιλαμβάνει επιχειρήσεις, οι οποίες υπέστησαν μεγαλύτερες ή μικρότερες ζημιές στο κτίριο εγκατάστασής τους, το σύνολο των επιχειρήσεων του δείγματος δήλωσε ζημιές από το σεισμό. Η εκτίμηση της σημασίας των ζημιών παρουσιάζει περίπου ισοκατανομή των εκτιμήσεων στις τέσσερις κατηγορίες καθώς και στις ομάδες κλάδων και μεγέθους απασχόλησης. Η πορεία αποκατάστασης των ζημιών στα κτίρια ποικίλει και σχετίζεται, ως ένα βαθμό, με τη σοβαρότητα των ζημιών. Έτσι, 7 επιχειρήσεις βρίσκονται ακόμη σε διαδικασία αποκατάστασης ενώ, άλλες 7 δεν έχουν κάνει τίποτα –δεν επένδυσαν δηλαδή στην αποκατάσταση των μικρών ή πολύ μικρών ζημιών (κυρίως ρωγμές σε σοβάδες), εφ' όσον αυτές δεν παρεμπόδιζαν τη λειτουργία της επιχείρησης.

Από τις 50 επιχειρήσεις οι 13 δήλωσαν ζημιές στον εξοπλισμό, κυρίως μικρής έκτασης, μόνο δύο επιχειρήσεις δήλω-

σαν μεγάλες ζημιές στον εξοπλισμό. Οι ζημιές στον εξοπλισμό αφορούν κυρίως μηχανήματα ηλεκτρονικά, ευαίσθητα ή ακριβείας, που προκλήθηκαν συνήθως από την πτώση σοβάδων ή άλλων αντικειμένων πάνω στα μηχανήματα ή και από τη διακοπή του ρεύματος.

Όσον αφορά τις ζημιές σε πρώτες ύλες και προϊόντα δεν έχουν κάποια συσχέτιση με το μέγεθος της επιχείρησης, συναρτώνται όμως με τις ομάδες κλάδων, δηλαδή με το είδος των προϊόντων και των χρησιμοποιούμενων υλικών. Η πτώση σοβάδων ή, σπανιότερα, τοιχοποιίας, προκάλεσε ζημιές σε προϊόντα όπως έπιπλα, κεραμικά ή τζάμια σε έτοιμα κουφώματα αλουμινίου κ.ά. Πρώτες ύλες καταστράφηκαν από νερά που μπήκαν στο χώρο εργασίας από σπασμένους σωλήνες ύδρευσης (π.χ. ξυλεία) ή από διακοπή ρεύματος (π.χ. υλικά ζαχαροπλαστικής).

Άυλες επιπτώσεις του σεισμού

Είναι φανερή η τάση να χαρακτηρίζονται γενικά «αρνητικές» οι επιπτώσεις του σεισμού, ακόμη και όταν στη συνέχεια εντοπίζονται και θετικές επιπτώσεις. Οι τελευταίες συναρτώνται με τον κλάδο δραστηριότητας. Για παράδειγμα, η αύξηση των οικοδομικών εργασιών μετά το σεισμό (επισκευές, ανακατασκευές κλπ), που βοηθήθηκε και από τα δάνεια και επιδοτήσεις, αύξησε τις εργασίες, τους πελάτες και τη ζήτηση πολλών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε σχετικά με την οικοδομή αντικείμενα (π.χ. ηλεκτρικοί πίνακες, θερμοσίφωνες, κουφώματα αλουμινίου, κλπ). Αντίθετα, σε άλλες δραστηριότητες (καταναλωτικά είδη, συνεργεία αυτοκινήτων) μειώθηκαν οι εργασίες, πρόσκαιρα ή πιο μακροπρόθεσμα. Οι «άυλες» επιπτώσεις είναι σημαντικότερες, κάποτε καταλυτικές, για τις μικρότερες μονάδες, κυρίως για όσες λειτουργούσαν με οριακά κέρδη και δεν είχαν τη δυνατότητα να αντιμε-

Υλικές ζημιές: Δείγμα 50 επιχειρήσεων

ΖΗΜΙΕΣ	ΚΤΙΡΙΑ	ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ	ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ & ΠΡΟΪΟΝΤΑ
Πολύ μικρές	13	4	9
Μικρές	12	3	3
Σημαντικές	13	4	7
Μεγάλες	10	2	4
Δ.Δ	2	0	1
Σύνολο	50	13	24

ΠΗΓΗ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ Ε.Ο.

Άυλες επιπτώσεις: Δείγμα 50 επιχειρήσεων

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	ΘΕΤΙΚΕΣ	ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ
Ρευστότητα	0	38
Προμηθευτές	2	12
Παραγωγή	1	11
Υπεργολάβοι/φασόν	2	2
Πελάτες/πληρωμές	2	31
Υποδομές	0	7
Προσωπικό	2	15
Οικονομικά αποτελέσματα	2	40

ΠΗΓΗ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ Ε.Ο.

τωπίσουν μεγάλο διάστημα διακοπής της λειτουργίας τους ή μείωσης των εργασιών.

Ως προς τη ρευστότητα, οι περισσότερες επιχειρήσεις δηλώνουν αρνητικές επιπτώσεις, κυρίως λόγω του ότι (α) επωμίστηκαν το βάρος των επισκευών, ακόμη και σε περιπτώσεις ενοικιαζόμενων χώρων και (β) αναγκάστηκαν να διακόψουν τη λειτουργία της παραγωγής για κάποιο διάστημα, κατά το οποίο δεν είχαν έσοδα, ενώ «έτρεχαν» τα έξοδα (ενοίκια, εισφορές, φόροι, κλπ).

Στις περισσότερες περιπτώσεις η λειτουργία των προμηθειών των επιχειρήσεων δεν διαταράχθηκε, μια και πολλοί προμηθευτές βρίσκονταν εκτός της ζώνης που υπέστη σοβαρές ζημιές από το σεισμό. Μάλιστα αναφέρεται στα ερωτηματολόγια και η πίστωση χρόνου για τις πληρωμές, που δόθηκε από πολλούς προμηθευτές, σε αντίθεση με δημόσιους φορείς (ΙΚΑ, εφορία). Αντίστροφα, είναι μάλλον βέβαιο ότι θα υπήρξαν προβλήματα προμηθειών από τις επιχειρήσεις της περιοχής μελέτης προς άλλες, εκτός Δυτικής Αθήνας, πράγμα που εν μέρει εμφανίζεται στην απώλεια πελατείας των επιχειρήσεων του δείγματος.

Η σημαντικότερη επίπτωση του σεισμού αφορά στη διακοπή της παραγωγικής διαδικασίας, λόγω ζημιών είτε στο κτίριο, είτε στον εξοπλισμό. Έτσι, 42 από της 50 επιχειρήσεις του δείγματος αναγκάστηκαν να διακόψουν τη λειτουργία τους, για μεγαλύτερο ή μικρότερο χρονικό διάστημα: 12 επιχειρήσεις διέκοψαν για 1-2 εβδομάδες, ενώ 27 επιχειρήσεις διέκο-

ψαν για 1 μήνα και πλέον (10 για περισσότερο από 2 μήνες). Οι λόγοι ποικίλουν: ψυχολογικοί λόγοι (π.χ σοκ από το σεισμό), άρνηση των εργαζομένων να μπουν στο κτίριο πριν τον έλεγχο του από μηχανικό, καθυστέρηση του ελέγχου ζημιών στο κτίριο, καθυστερήσεις στην επισκευή των ζημιών και την αντικατάσταση ή αποκατάσταση των μηχανημάτων που έπαθαν βλάβες κλπ. Η διακοπή λειτουργίας, που σπάνια επισημαίνεται στις επιπτώσεις του σεισμού, πλήττει επιχειρήσεις όλων των κλάδων, γιατί έχει επιπτώσεις στην πελατεία, λόγω αδυναμίας εκτέλεσης ή και «παγώματος» των παραγγελιών, σε καθυστερήσεις των πληρωμών, που μπορεί να οδηγήσουν σε πρόστιμα και άρα σε μεγαλύτερα βάρη, σε διακοπή, έστω και μικρής διάρκειας, των υπεργολαβικών δικτύων. Τα προβλήματα αυξάνονται όσο μεγαλύτερη είναι η διάρκεια διακοπής της λειτουργίας. Η διακοπή ήταν καταλυτική για τις επιχειρήσεις έτοιμου ενδύματος, κλωστοϋφαντουργίας, πλεκτών, εσωρούχων, παπουτσιών, αφού ο Σεπτέμβριος, μήνας του σεισμού, είναι ο πιο κρίσιμος μήνας, κατά τον οποίο γίνεται δειγματισμός και κλείνονται παραγγελίες.

Οι αστοχίες των υποδομών προκάλεσαν υλικές και μη ζημιές στις επιχειρήσεις. Έτσι, αναφέρθηκαν ζημιές σε ευπαθή μηχανήματα λόγω διακοπών ρεύματος, αλλά και προβλήματα λειτουργίας όσο οι διακοπές αυτές συνεχίζονταν. Λίγες επιχειρήσεις ανέφεραν προβλήματα από τη βλάβη των δικτύων τηλεπικοινωνιών, κυρίως λόγω αδυναμίας να επικοινωνήσουν με πελάτες και προμηθευτές.

Η εντύπωση μιας γενικευμένης δυσπραγίας είναι εμφανής από τις απαντήσεις στην έρευνα πεδίου. Προφανώς οι επιχειρήσεις γνωρίζουν ότι τα οικονομικά τους αποτελέσματα δεν είναι απόρροια των επιπτώσεων του σεισμού αποκλειστικά. Παρ' όλο που η διακοπή λειτουργίας και η προσπάθεια αποκατάστασης των ζημιών (σε κτίρια, εξοπλισμό, πρώτες ύλες και προϊόντα) δημιούργησε δυσκολίες ρευστότητας, πολλές επιχειρήσεις επισήμαναν ως σημαντικότερη τη γενικότερη δυσμενή οικονομική συγκυρία, σήμερα σε σχέση με την περίοδο του σεισμού, η οποία οδηγεί πολλές επιχειρήσεις στα όρια της επιβίωσης ή και σε κλείσιμο. Επί πλέον, η μείωση των παραγγελιών/απώλεια πελατών σε ορισμένες περιπτώσεις διάρκεσε τόσο που ξεπέρασε τις αντοχές ιδιαίτερα των μικρών μονάδων (6 μήνες έως ένα χρόνο). Όσον αφορά τις πωλήσεις, υπερισχύουν αριθμητικά οι επιχειρήσεις με μικρό κύκλο εργασιών (28 επιχειρήσεις με <50 εκ. δρχ. το 2002), που πρακτικά σημαίνει πολύ μικρές μονάδες, στο όριο επιβίωσης, με πολύ μικρό μέγεθος απασχόλησης.

Δυτική Αθήνα: Γραφεία μεγάλης βιομηχανίας.

ΦΩΤ.: Μ. ΔΑΝΔΟΥΛΑΚΗ

5.3 Η αποκατάσταση των ζημιών και η σχέση με φορείς

Το μεγαλύτερο μέρος της αποκατάστασης των ζημιών, στο σύνολό τους, κι όχι μόνο στα κτίρια, έγινε, σύμφωνα με τα ερωτηματολόγια, με ίδια μέσα. Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι από τις 24 επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε νοικιασμένα κτίρια, 4 χρηματοδότησαν οι ίδιες τις εργασίες αποκατάστασης του κτιρίου ενώ, ελάχιστες επιχειρήσεις εξασφάλισαν αρωγή για εξοπλισμό που έπαθε ζημιές (2) και για ζημιές σε πρώτες ύλες (5). Τα ευρήματα αυτά συνδέονται με γενικότερα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή μελέτης, όπως τα οικονομικά στοιχεία, ο δυναμισμός, οι συνθήκες λειτουργίας, τα οποία είχαν σοβαρές επιπτώσεις στη σχέση των επιχειρήσεων με τους φορείς. Ειδικότερα:

(α) Μία πρώτη διαπίστωση είναι ότι η κρατική αρωγή και οι διευκολύνσεις προς τους σεισμόπληκτους περιορίστηκαν στην κατοικία, αφήνοντας τις μικρές κυρίως επιχειρήσεις σχεδόν αβοήθητες. Πολλές από αυτές υπέβαλαν αιτήσεις στη Νομαρχία, στο ΤΑΣ ή σε άλλους φορείς, χωρίς θετική ανταπόκριση. Μάλιστα, τα προβλήματα ήταν εντονότερα αν λάβει κανείς υπ' όψιν ότι πολλοί επιχειρηματίες κατοικούν στην ίδια περιοχή, μερικές φορές και στο ίδιο κτίριο, και είναι συχνές οι περιπτώσεις ζημιών και στην κατοικία και στην επιχείρηση και άρα το αυξημένο βάρος των ζημιών. Αναφέρθηκαν μάλιστα περιπτώσεις όπου η αρωγή για την κατοικία, χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να μπορέσουν να ξαναλειτουργήσει η παραγωγή.

(β) Σημαντικά προβλήματα προέκυψαν από την καθυστέρηση στους ελέγχους των ζημιών, που είχε άμεσες επιπτώσεις στη διάρκεια διακοπής της λειτουργίας της επιχείρησης. Στη συνέχεια, καθυστερήσεις καταγράφονται και στην καταβολή των χρημάτων, σε όσες περιπτώσεις εγκρίθηκε αρωγή κάποιου είδους.

(γ) Μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων του δείγματος εκφράζει έντονη κριτική προς το Βιοτεχνικό Επιμελητήριο, το οποίο, ενώ έκανε αυτοψίες και καταγραφές ζημιών σε εξοπλισμό και υλικά, δεν προχώρησε σε υλική υποστήριξη των επιχειρήσεων.

(δ) Είναι γενική η εκτίμηση ότι κρατικές υπηρεσίες όπως το ΙΚΑ και η εφορία δεν άσκησαν κάποια, αναγκαία κατά τις επιχειρήσεις, πολιτική διευκολύνσεων προς τις σεισμόπληκτες επιχειρήσεις. Δεν δόθηκε, για παράδειγμα, πίστωση χρόνου για την εξόφληση των οφειλών, με δεδομένη και τη διακοπή της λειτουργίας για μεγαλύτερο ή μικρότερο διάστημα. Αντίθετα καταγράφονται περιπτώσεις όπου επιβλήθηκαν πρόστιμα λόγω καθυστερήσεων στην εξόφληση

οφειλών, γεγονός που ήταν ιδιαίτερα επαχθές για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις.

(ε) Ως μεγαλύτερο εμπόδιο για τη διεκδίκηση κάποιου τύπου αρωγής ή οικονομικής ενίσχυσης αναφέρεται η «γραφειοκρατία» και ιδιαίτερα η ασάφεια των φορέων που ήταν αρμόδιοι να δεχθούν αιτήσεις από επιχειρήσεις καθώς και η συνθετότητα των διαδικασιών. Από τη μελέτη των ερωτηματολογίων, και ιδιαίτερα των σχολίων, προκύπτει ότι η συγκέντρωση των απαιτούμενων «χαρτιών» προσέκρουσε σε δύο κυρίως δυσκολίες. Η πρώτη αφορούσε το κόστος του εγχειρήματος, ιδιαίτερα για την απαιτούμενη μελέτη μηχανικού, την οποία πολλές επιχειρήσεις δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν. Η δεύτερη δυσκολία έχει να κάνει με την προσκόμιση αδειών, που συχνά δεν υπάρχουν: άδεια λειτουργίας της επιχείρησης και/ή άδεια οικοδομής του κτιρίου όπου είναι εγκατεστημένη ήταν απαραίτητα «χαρτιά» για την υποβολή αίτησης προς διάφορους φορείς για χρηματοδότηση της αποκατάστασης ζημιών.

(στ) Τέλος, οι περισσότερες επιχειρήσεις εκφράζουν αγανάκτηση ή απογοήτευση για τη διάσταση εξαγγελιών και πολιτικής που υλοποιήθηκε, και ιδιαίτερα για την έλλειψη μέριμνας για τις μικρές επιχειρήσεις: αν και υπέστησαν σημαντικές ζημιές, οι προϋποθέσεις που τέθηκαν δεν τους επέτρεψαν να εξασφαλίσουν οικονομική βοήθεια από το κράτος, με αποτέλεσμα να επιδεινωθούν τα οικονομικά τους αποτελέσματα, σε συνδυασμό βέβαια και με τη γενικότερα δυσμενή συγκυρία.

Δυτική Αθήνα: Το κτίριο της Ricomex.

ΦΩΤ.: ΟΑΣΠ

6. Έρευνα σε μια γειτονιά: Ίλιον

Ο Δήμος Ιλίου (Νέα Λιόσια) αποτέλεσε το πεδίο μιας μικρο-σκοπικής γεωγραφικής διερεύνησης των επιπτώσεων του σεισμού της 7-9-'99. Ο Δήμος Ιλίου βρίσκεται στη δυτική πλευρά του ΠΣΠ, στην περιοχή που αστικοποιήθηκε έντονα μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, και συνορεύει με τους δήμους Αγ. Αναργύρων, Πετρούπολης, Καματερού και Περιστερίου. Έχει έκταση 900 Ha, από τα οποία τα 640 Ha είναι εντός σχεδίου, ενώ περίπου 180 Ha εκτός σχεδίου ανήκουν στην έκταση του Πύργου Βασιλίσσης, που έχει χαρακτηριστεί «Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης» και αποτελεί το μοναδικό συγκεντρωμένο χώρο πρασίνου στην ευρύτερη περιοχή. Όπως σημειώσαμε προηγουμένως, το Ίλιο έχει μέτριο έδαφος θεμελίωσης που οφείλεται στα χαλαρά υλικά.

Η επιτόπια έρευνα της Ερευνητικής Ομάδας, η οποία έγινε στο διάστημα Δεκεμβρίου 2002-Ιανουαρίου 2003, συνίσταται στην πλήρη καταγραφή των βιομηχανικών και βιοτεχνικών μονάδων που είναι εγκατεστημένες στο δήμο κατά οικοδομικό τετράγωνο (ακριβής θέση), καθώς και σε ένα σύντομο ερωτηματολόγιο προς αυτές. Για κάθε μονάδα καταγράφηκαν: η θέση στο κτίριο, η κατάσταση του κτιρίου, ο κλάδος, το είδος ζημιών από το σεισμό, η αποκατάσταση ή μη των ζημιών, η διακοπή ή μη της λειτουργίας μετά το σεισμό, ο αριθμός απασχολούμενων κατά την ημέρα του σεισμού και σήμερα, αν η επιχείρηση παίρνει/δίνει υπεργολαβίες και φασόν και από πού. Στο χάρτη 6 εμφανίζεται αυτή η καταγραφή των βιομηχανικών επιχειρήσεων και οι ζημιές που υπέστησαν από το σεισμό.

Η εξοικείωση του Δήμου με τα ευρωπαϊκά προγράμματα αποτέλεσε σημαντική οργανωτική «τεχνογνωσία» μετά το σεισμό της 7-9-'99. Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, ο Δήμος Ιλίου υπέστη μεγάλες καταστροφές, κυρίως στις περιοχές Παλατιανή, Μικελή, Ραδιοφωνία, όπου εντοπίζονται και πολλές από τις πληγείσες επιχειρήσεις. Από το συνολικό οικιστικό ιστό του Δήμου χαρακτηρίστηκαν 462 κτίρια «κόκκινα», 2785 «κίτρινα», 7165 «πράσινα» και οδηγήσαν μεγάλο αριθμό κατοίκων σε προσωρινές λύσεις κατοικίας (λυόμενα, συγκατοίκηση, επιδότηση ενοικίου). Από τα κτίρια με ζημιές 155 είχαν και βιομηχανική/βιοτε-

χνική χρήση η οποία δεν είχε καταγραφεί στα αρχικά δελτία απογραφής. Επίσης, υπήρξαν μεγάλες οι ζημιές σε σχολικά κτίρια (7 κόκκινα και 43 κίτρινα) και σε όλους τους παιδικούς σταθμούς εκτός από έναν. Η κινητοποίηση του Δήμου υπήρξε ιδιαίτερα αποτελεσματική στον τομέα των άμεσων αναγκών, ενώ σε σύντομο χρονικό διάστημα προχώρησε και στην αποκατάσταση των δημόσιων χώρων στην προ του σεισμού κατάσταση.

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας έγινε συνολική καταγραφή των βιομηχανικών και βιοτεχνικών. Εντοπίστηκαν 624 επιχειρήσεις (μεταξύ αυτών 85 συνεργεία αυτοκινήτων), από τις οποίες απάντησαν στο ερωτηματολόγιο οι 419, δηλαδή ποσοστό 67%. Οι υπόλοιπες ήταν κλειστές κατά την επίσκεψη ή αρνήθηκαν να απαντήσουν. Ήταν όμως δυνατόν, τις περισσότερες φορές, να καταγραφεί ο κλάδος και, φυσικά, η θέση της μονάδας. Πρόκειται για επιχειρήσεις στην πλειοψηφία τους πολύ μικρές: περίπου 65% απασχολούν λιγότερους από 3 εργαζόμενους/ες. Αυτό έχει σημαντικές επιπτώσεις και στη συμπεριφορά τους σε σχέση με το σεισμό.

Κατά την απογραφή καταστημάτων του 1988 είχαν καταγραφεί 1173 καταστήματα (έναντι 895 του 1978) με 3856 απασχολούμενους/ες (έναντι 3067 του 1978), χωρίς να συμπεριληφθούν τα συνεργεία αυτοκινήτων. Το μέσο μέγεθος επιχείρησης είχε μειωθεί από 3.42 το 1978 στο 3.28 το 1988. Σε σχέση με το ΠΣΠ στο σύνολό του, στο Ίλιο παρουσιάζουν μεγαλύτερη συγκέντρωση οι κλάδοι ξύλου επιπλοποιίας, ενδύσεως-υποδήσεως και τελικών προϊόντων από μέταλλο. Κατά την επιτόπια έρευνα της Ε.Ο το 1994, όπου είχε καταγραφεί και πάλι το σύνολο των βιοτεχνιών πλην συνεργείων αυτοκινήτων, είχαν εντοπιστεί 572 επιχειρήσεις, από τις οποίες είχαν απαντήσει στο αντίστοιχο ερωτηματολόγιο 434, δηλαδή ποσοστό 76%.

Στους χάρτες 7,8,9 και 10 παρουσιάζεται η καταγραφή των μεταποιητικών κατά μέγεθος απασχόληση και κατά κλάδο. Είναι εύκολα αναγνωρίσιμα η κυριαρχία των κλάδων ξυλουργεία/έπιπλα, μεταλλικές κατασκευές, ένδυσης-υπόδησης και συνεργείων αυτοκινήτων.

Μεταξύ των δύο καταγραφών της Ε.Ο (1994 και 2003), παρατηρείται μείωση του αριθμού των καταστημάτων κατά

1. Το 1994 στα πλαίσια μιας άλλης έρευνας από την ίδια Ε.Ο είχε γίνει μία αντίστοιχη λεπτομερής καταγραφή από την οποία αντλήθηκαν πολύτιμες συγκριτικές παρατηρήσεις.

Ίλιον: Μικρές βιοτεχνίες κατά κλάδο

Ομάδες κλάδων	1978		1988		1994		2003	
	K	A	K	A	K	A	K	A
K1 Έτοιμο ένδυμα, κλωστούφαντουργία, κεντήματα, κουρτίνες, παπούτσια, τσάντες, δερμάτινα είδη	134	597	250	1134	150	453	91	263
K21 Έπιπλα, ξυλουργεία, τорνευτήρια, ταπετσαρίες επίπλων	322	831	349	754	181	342	124	288
K22 Μεταλλικές κατασκευές, αλουμίνια	164	415	168	395	87	164	111	477
K23 Τζάμια, κρύσταλλα, φωτιστικά	47	107	46	117	12	29	14	36
K3 Τρόφιμα	74	376	120	396	31	141	95	266
K42 Μηχανουργεία, βιομηχανικές κατασκευές εκτός συνεργείων και λοιπές βιομηχανίες	154	841	239	1060	98	240	95	285
K43								
Σύνολο	895	3167	1172	3856	559	1369	530*	1615**

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ, ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ 1978, 1988, Ε.Ο. 1995, 2003.

* Το άθροισμα των 530 επιχειρήσεων συν 9 που δεν δήλωσαν συν 85 Συνεργεία αυτοκινήτων (η Έρευνα του 1994 δεν περιελάμβανε Συνεργεία αυτοκινήτων) αντιστοιχεί στις 624 επιχειρήσεις της Έρευνας του 2003.

** Η τελευταία στήλη έχει προκύψει από έμμεσο υπολογισμό της μέσης απασχόλησης ανά κατάστημα από τις επιχειρήσεις ανά κλάδο και έχει πολλαπλασιαστεί με τον αριθμό των επιχειρήσεων που αποκάλυψε η Έρευνα του 2003.

9,4% (χωρίς να υπολογιστούν τα συνεργεία αυτοκινήτων) και ακόμη σημαντικότερη μείωση του αριθμού των απασχολούμενων. Η μείωση του αριθμού επιχειρήσεων και απασχολούμενων είναι πολύ μεγαλύτερη σε σχέση με τις απογραφές βιομηχανίας της ΕΣΥΕ της δεκαετίας 1980. Οι βιοτεχνίες που εντοπίστηκαν κατά την έρευνα πεδίου είναι λιγότερες από τις μισές, ενώ η απασχόληση μόλις το 1/3 σε σχέση με την απογραφή του 1982. Με δεδομένο ότι οι απογραφές της ΕΣΥΕ υποεκτιμούν την παρουσία των μικρών έως πολύ μικρών μονάδων, μπορεί να υποθέσει κανείς ότι η μείωση ίσως είναι ακόμη δραματικότερη. Η μείωση των καταστημάτων στους κλάδους του έτοιμου ενδύματος και της υποδηματοποιίας ήταν η μεγαλύτερη.

Ένα σημαντικό ποσοστό βιοτεχνιών έχουν ιδρυθεί πριν το 1980 (37,8%), ενώ το 41,2% έχουν ιδρυθεί μετά το 1985. Είναι αξιοσημείωτο ότι 44 επιχειρήσεις ιδρύθηκαν μετά το σεισμό της 7.9.'99. Σε πολλές περιπτώσεις η επιχείρηση έχει αλλάξει χέρια ή στον ίδιο χώρο έχουν κατά καιρούς λειτουργήσει διάφορες επιχειρήσεις. Τα παραπάνω υποστηρί-

ζουν την υπόθεση ότι υπάρχει μεγάλη κινητικότητα στην κατηγορία των μικρο-βιοτεχνιών σε διάφορους κλάδους και ανασφάλεια ως προς το μέλλον των επιχειρήσεων, αλλά και ότι ο αστικός χώρος έχει μία συνεχή παραγωγική επανάχρηση.

Οι περισσότερες επιχειρήσεις (89,3%) είναι εγκατεστημένες σε ισόγεια κτιρίων, αρκετές έχουν στη διάθεσή τους και χώρο υπογείου, ενώ το 6,9% είναι εγκατεστημένες αποκλειστικά σε υπόγεια. Οι υπόλοιπες καταλαμβάνουν και πρώτους ορόφους. Σε αρκετές περιπτώσεις δεν είναι εμφανής απ' έξω η παρουσία παραγωγικής δραστηριότητας (ασπρισμένα τζάμια, χωρίς ταμπέλα, παράπλευρη είσοδος κλπ).

Οι συνθήκες εγκατάστασης ποικίλουν από σχετικά καλές κατασκευές σε ισόγεια νέων κτιρίων έως παράγκες ή πρόχειρες κατασκευές με τους «χώρους αποθήκευσης» στο ακάλυπτο τμήμα του οικοπέδου. Η κατανομή των επιχειρήσεων με κριτήριο την κατάσταση του κτιρίου όπου είναι εγκατεστημένες φαίνεται στον πίνακα που βρίσκεται στην επόμενη σελίδα.

Κατανομή των επιχειρήσεων με κριτήριο τη θέση στο κτίριο

ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΚΤΙΡΙΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	%
Ισόγειο	557	89.3%
Όροφος	7	1.1%
Υπόγειο/ημιυπόγειο	43	6.9%
Ισόγειο & Όροφος	13	2.1%
Ισόγειο & Υπόγειο	1	0.2%
Δέν δήλωσαν	3	0.5%
Σύνολο	624	100.0%

ΠΗΓΗ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΤΗΣ Ε.Ο.

Κατανομή των επιχειρήσεων με κριτήριο την κατάσταση του κτιρίου που είναι εγκατεστημένες

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΤΙΡΙΟΥ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	%
Ερείπιο	40	6.4%
Μέτρια	255	40.9%
Καλή	322	51.6%
Δεν δήλωσαν	7	1.1%
Σύνολο	624	100.0%

ΠΗΓΗ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΤΗΣ Ε.Ο.

Υπερβολαβίες και φασόν

ΥΠΕΡΓΟΛΑΒΙΕΣ / ΦΑΣΟΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	%
Ναι	88	21.0%
Όχι	331	79.0%
Σύνολο επιχειρήσεων που έδωσαν απάντηση	419	100.0%
Χωρίς απάντηση	205	32.9%
Γενικό σύνολο επιχειρήσεων	624	

ΠΗΓΗ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΤΗΣ Ε.Ο.

Με τα παραπάνω δεδομένα, οι συνθήκες εργασίας είναι μέτριες έως ακατάλληλες: δεν λαμβάνεται πρόνοια για τον αερισμό και φωτισμό και την ασφάλεια στους χώρους εργασίας. Είναι σχεδόν κανόνας οι αναθυμιάσεις από χλώριο, κόλλες, βερνίκια και άλλες χημικές ουσίες, καθώς και η σκόνη από ρινίσματα μετάλλου ή ξύλου στα αντίστοιχα εργαστήρια. Με δεδομένη την ανασφάλεια ως προς την επιβίωση, δεν επενδύεται τίποτα στις συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας.

Περίπου το 1/5 των επιχειρήσεων που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο δήλωσαν ότι δίνουν ή/και παίρνουν υπερβολαβίες/φασόν (88 στις 419 ή 21%) και δεν εντοπίζεται κάποια ιδιαίτερη γεωγραφική συγκέντρωση βιοτεχνιών που ενέχονται στο φαινόμενο, πέρα από την αναμενόμενη στις περιοχές μεγάλης συγκέντρωσης βιοτεχνιών (Μπουρνάζι, Αγ. Φανούριος).

Ο Δήμος Ιλίου υπέστη σημαντικές ζημιές από το σεισμό της 7-9-'99 –το περιοδικό του Δήμου κάνει λόγο για «βαρύ πλήγμα» (Ίλιον, τεύχος Δεκ. 1999)– και οι βιοτεχνίες που είναι διάσπαρτες στον ιστό της πόλης δεν αποτέλεσαν εξαίρεση. Από τη συνολική καταγραφή και τα ερωτηματολόγια που έγιναν στα πλαίσια της έρευνας πεδίου υπάρχουν στοιχεία για τις ζημιές από το σεισμό για 396 (από τις συνολικά 624) επιχειρήσεις. Από αυτές, 155 (39%) δήλωσαν ζημιές, οι οποίες αναλύονται στη συνέχεια. Στο χάρτη φαίνεται η γεωγραφική κατανομή των επιχειρήσεων σε σχέση με τις ζημιές από το σεισμό. Με μια πρώτη ματιά, η συγκέντρωση ζημιών μοιάζει να παρακολουθεί τις γενικές συγκεντρώσεις βιοτεχνιών, δηλαδή λιγότερες στο κέντρο και τη Ραδιοφωνία και περισσότερες στις περιοχές Μικελή, Παλατιανή, Μπουρνάζι, Αγ. Φανούριος. Όμως, σε μια προσεκτικότερη παρατήρηση του χάρτη, διαφαίνεται πως οι επιχειρήσεις με ζημιές από το σεισμό παρακολουθούν την πορεία οδών οι οποίες προέκυψαν από κάλυψη ρεμάτων (π.χ λεωφ. Α. Παπανδρέου, Φλέβας-Ρουβίκωνος, Θηβών).

Από την ανάλυση των ερωτηματολογίων της έρευνας πεδίου, η οποία επιβεβαιώνεται και από το τμήμα της καταγραφής του ΒΕΑ που αφορά στο Δήμο Ιλίου, οι ζημιές που υπέστησαν οι επιχειρήσεις στην περιοχή μπο-

2. Τα στοιχεία που προκύπτουν από τις καταγραφές της Ε.Ο. Υπολείπονται κατά πολύ και των στοιχείων της απογραφής καταστημάτων της ΕΣΥΕ του 1978, σε σχέση με την οποία παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση καταστημάτων και απασχολούμενων στη δεκαετία 1980.

ρούν να ταξινομηθούν στις πιο κάτω κατηγορίες, που συσχετίζονται μεταξύ τους: (α) ζημιές στο κτίριο, (β) ζημιές στο εμπόρευμα ή/και τις πρώτες ύλες, (γ) ζημιές στον εξοπλισμό, (δ) ζημιές στην πελατεία. Ενώ οι συνηθισμένες αναφορές σε ζημιές από σεισμό επικεντρώνονται στην πρώτη κατηγορία, φαίνεται πως, με εξαίρεση ακραίες περιπτώσεις, όπου το κτίριο κρίθηκε ακατάλληλο («κόκκινο»), οι ζημιές στο κτίριο δεν αποτελούν τη σημαντικότερη κατηγορία ζημιών για τις επιχειρήσεις, τουλάχιστον για το είδος των επιχειρήσεων που πλειοψηφούν στο Ίλιον (πολύ μικρές βιοτεχνίες, με μεγάλη κινητικότητα, που οριακά επιβιώνουν). Άλλωστε σε μεγάλο βαθμό τις ζημιές αυτές γρήγορα τις επιδιόρθωσαν. Οι ζημιές της δεύτερης κατηγορίας, δηλαδή οι ζημιές στο εμπόρευμα ή/και στις πρώτες ύλες είναι άμεσα συσχετισμένες με το συγκεκριμένο αντικείμενο δραστηριότητας κάθε μονάδας. Οι ζημιές αυτές αφορούν υλικά εύθραυστα (πχ τζάμια, κρύσταλλα, καθρέφτες, κεραμικά, πλακάκια, γύψινα καλούπια, γυψοκατασκευές), ή ευπαθή, που έπαθαν ζημιά από τη διακοπή του ρεύματος ή την καθυστέρηση στην επεξερ-

γασία (π.χ. ζύμες και άλλα προϊόντα αρτοποιίας, προϊόντα ζαχαροπλαστικής, ξηροί καρποί). Οι ζημιές στον εξοπλισμό (τρίτη κατηγορία) είναι συσχετισμένες πιο άμεσα με τις ζημιές στο κτίριο και αφορούν καταστροφή ή απορύθμιση μηχανημάτων και εξοπλισμού, που παρακώλυσαν τη λειτουργία της επιχείρησης για μεγαλύτερο ή μικρότερο διάστημα.

Όμως οι σημαντικότερες ζημιές, που έχουν και οι πιο μακροπρόθεσμες επιπτώσεις, εντάσσονται στην τέταρτη κατηγορία, αφορούν δηλαδή την απώλεια πελατείας. Σημαντικό ρόλο εδώ φαίνεται να έπαιξε η διακοπή λειτουργίας της επιχείρησης, ιδιαίτερα για επιχειρήσεις που έχουν καθημερινές συναλλαγές με τους πελάτες τους: για παράδειγμα, υπεργολάβοι άλλων επιχειρήσεων (βιοτεχνίες ρούχων, πλεκτών, παπουτσιών, δερμάτων) ή καταστημάτων (εργαστήρια αρτοποιίας ή ζαχαροπλαστικής). Η διακοπή της λειτουργίας μπορεί να οφείλεται σε ζημιές των άλλων κατηγοριών και, από αυτή την άποψη, η εκτίμηση του μεγέθους και της σημασίας τους δεν μπορεί παρά να είναι σύνθετη.

Ίλιον: «Κίτρινο» κτίριο, βιοτεχνία ετοιμού ενδύματος σε πιλοτή.

ΦΩΤ.: Μ. ΔΑΝΔΟΥΛΑΚΗ

Ίλιον: «Κόκκινο» κτίριο μικτής χρήσης. Στο ισόγειο και υπόγειο βιοτεχνίες επιγραφών και ειδών ζαχαροπλαστικής, στους ορόφους κατοικίες.

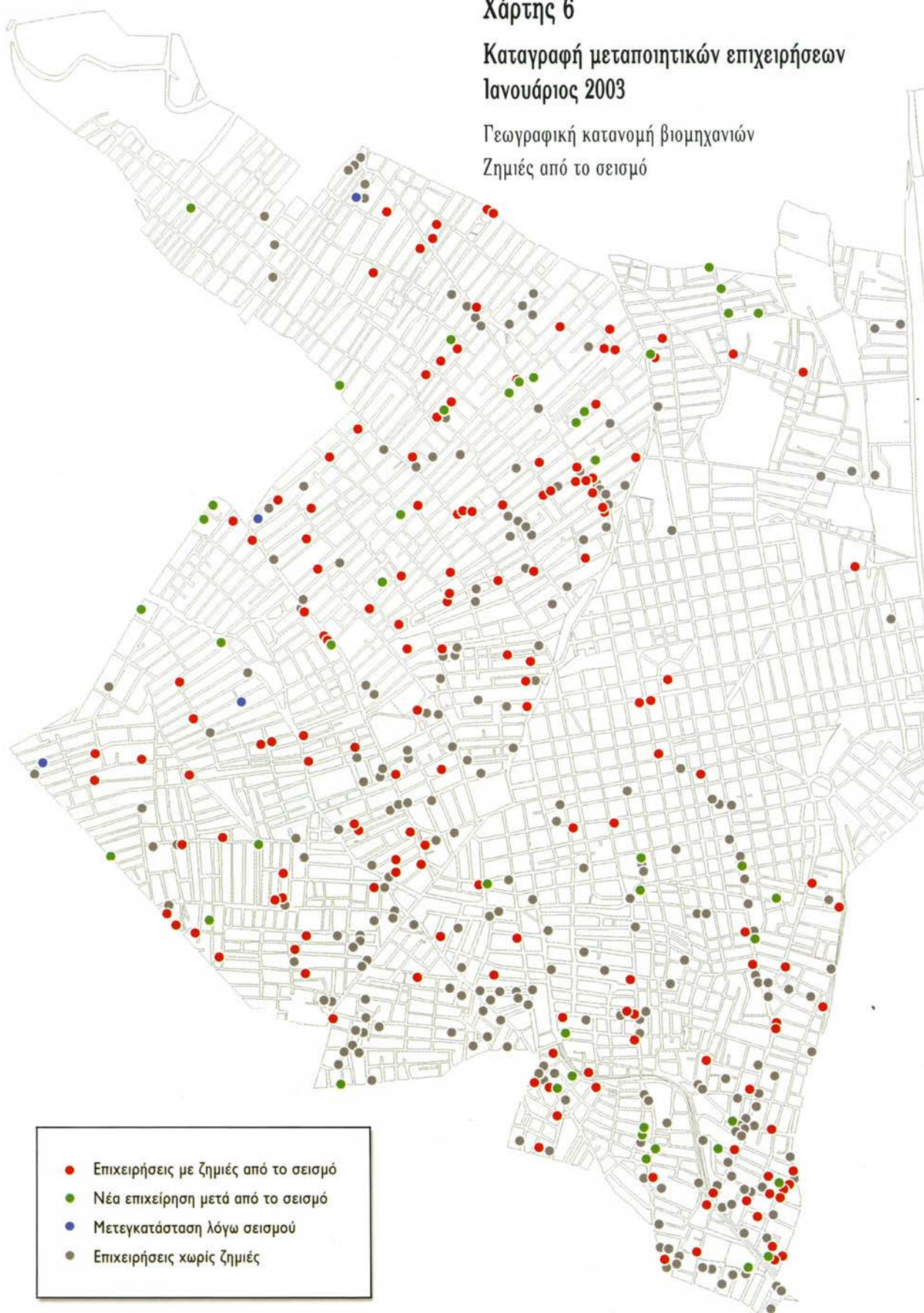

ΦΩΤ.: Μ. ΔΑΝΔΟΥΛΑΚΗ

Χάρτης 6

Καταγραφή μεταποιητικών επιχειρήσεων
Ιανουάριος 2003

Γεωγραφική κατανομή βιομηχανιών
Ζημιές από το σεισμό

- Επιχειρήσεις με ζημιές από το σεισμό
- Νέα επιχείρηση μετά από το σεισμό
- Μετεγκατάσταση λόγω σεισμού
- Επιχειρήσεις χωρίς ζημιές

Εργαστήριο Εφαρμοσμένης και Ανθρώπινης Γεωγραφίας
Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

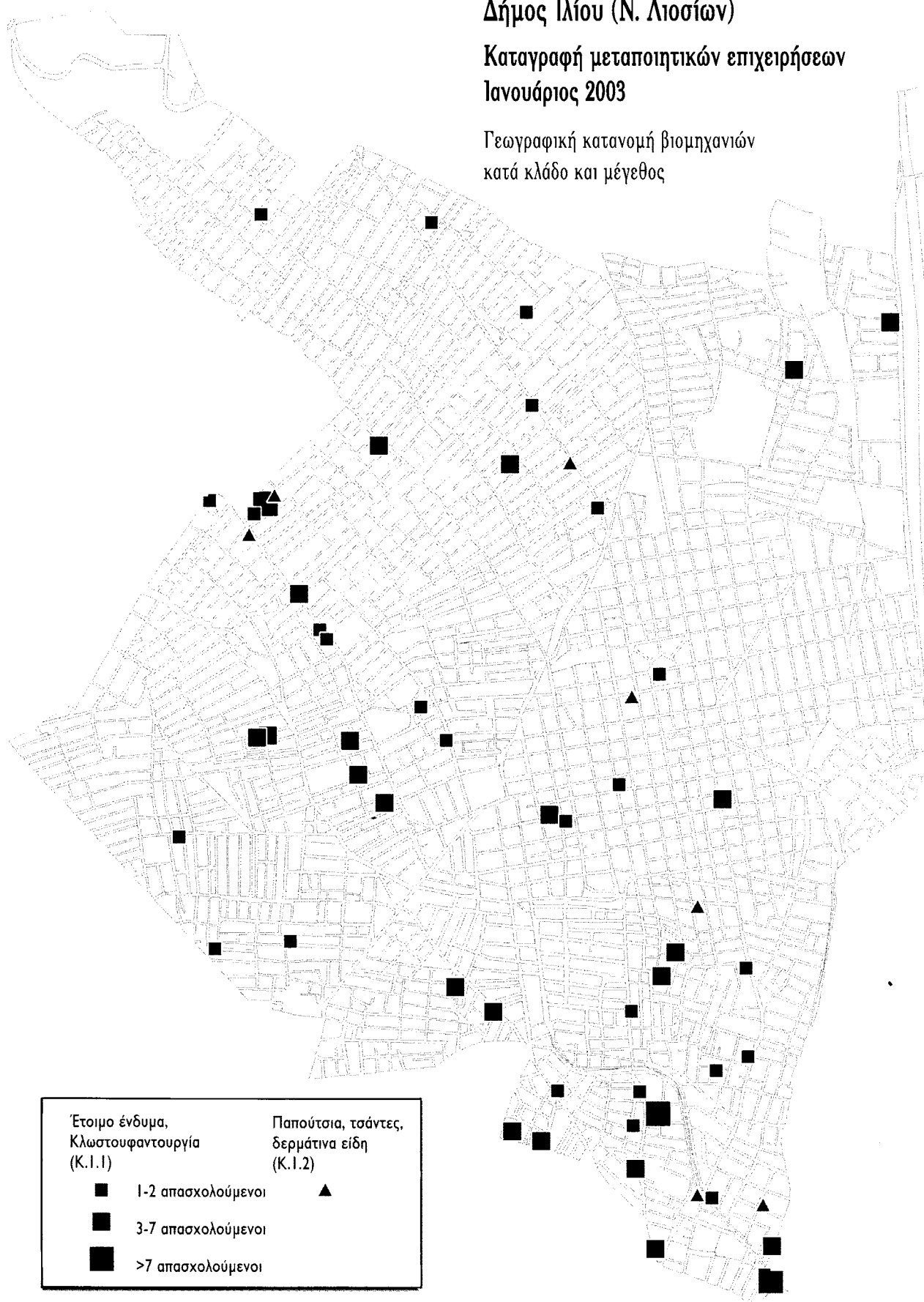
πηγή: επιτόπια έρευνα Ε.Ο. (2003)

0 250 500 μέτρα

Χάρτης 7 Δήμος Ιλίου (Ν. Λιοσίων)

Καταγραφή μεταποιητικών επιχειρήσεων
Ιανουάριος 2003

Γεωγραφική κατανομή βιομηχανιών
κατά κλάδο και μέγεθος

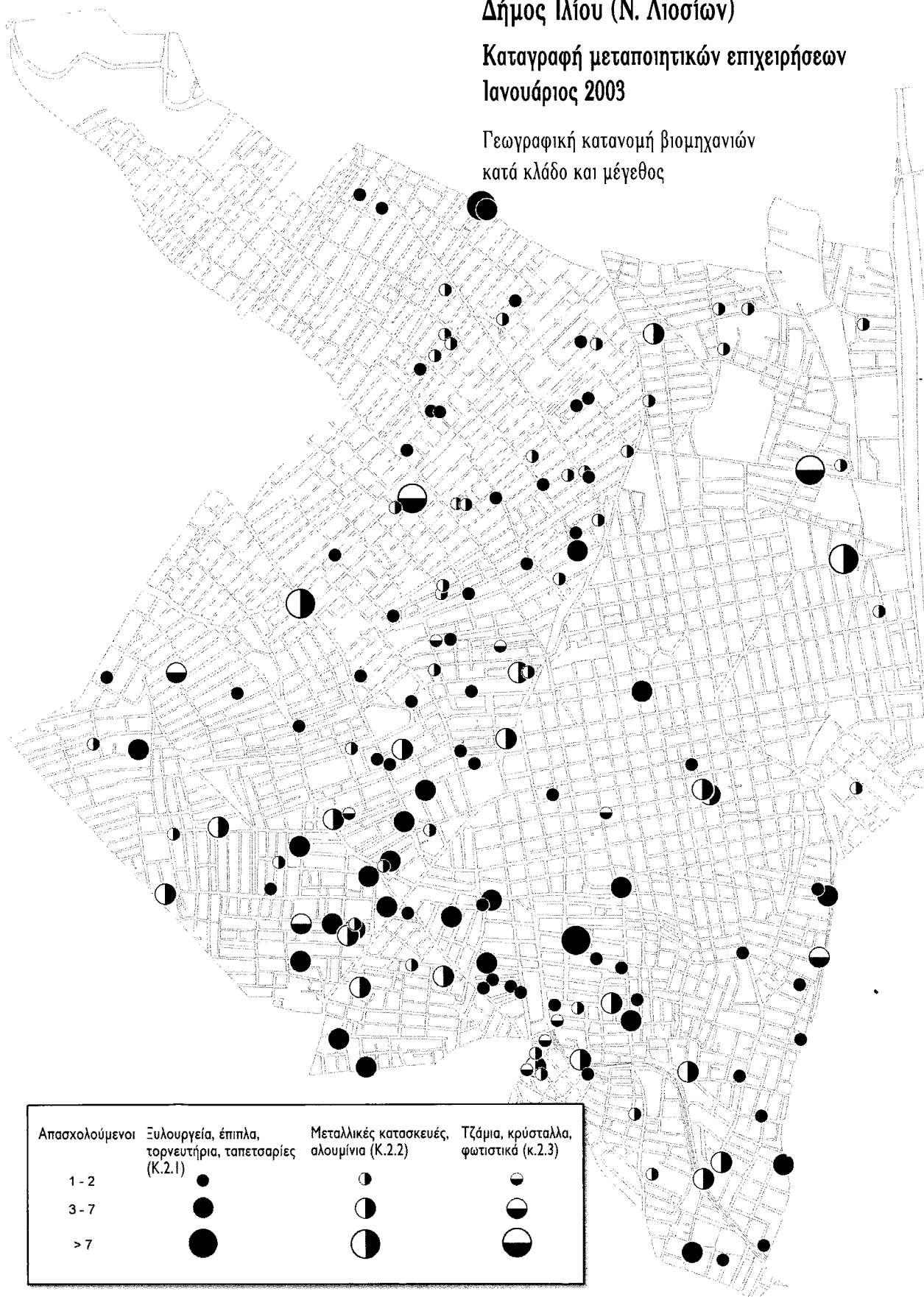
Εργαστήριο Εφαρμοσμένης και Ανθρώπινης Γεωγραφίας
Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

πηγή: επιτόπια έρευνα Ε.Ο. (2003)

Χάρτης 8 Δήμος Ιλίου (Ν. Λιοσίων)

Καταγραφή μεταποιητικών επιχειρήσεων
Ιανουάριος 2003

Γεωγραφική κατανομή βιομηχανιών
κατά κλάδο και μέγεθος

Εργαστήριο Εφαρμοσμένης και Ανθρώπινης Γεωγραφίας
Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

0 250 500 μέτρα

πηγή: επιτόπια έρευνα Ε.Ο. (2003)

Χάρτης 9 Δήμος Ιλίου (Ν. Λιοσίων)

Καταγραφή μεταποιητικών επιχειρήσεων
Ιανουάριος 2003

Γεωγραφική κατανομή βιομηχανιών
κατά κλάδο και μέγεθος

Συνεργεία αυτοκινήτων (Κ.4.1)	Μηχανουργία Βιομηχανικές κατασκευές (Κ.4.2.)
* 1-2 απασχολούμενοι	⊗ 1-2 απασχολούμενοι
* 3-7 απασχολούμενοι	⊗ 3-7 απασχολούμενοι
* >7 απασχολούμενοι	

Εργαστήριο Εφαρμοσμένης και Ανθρώπινης Γεωγραφίας
Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

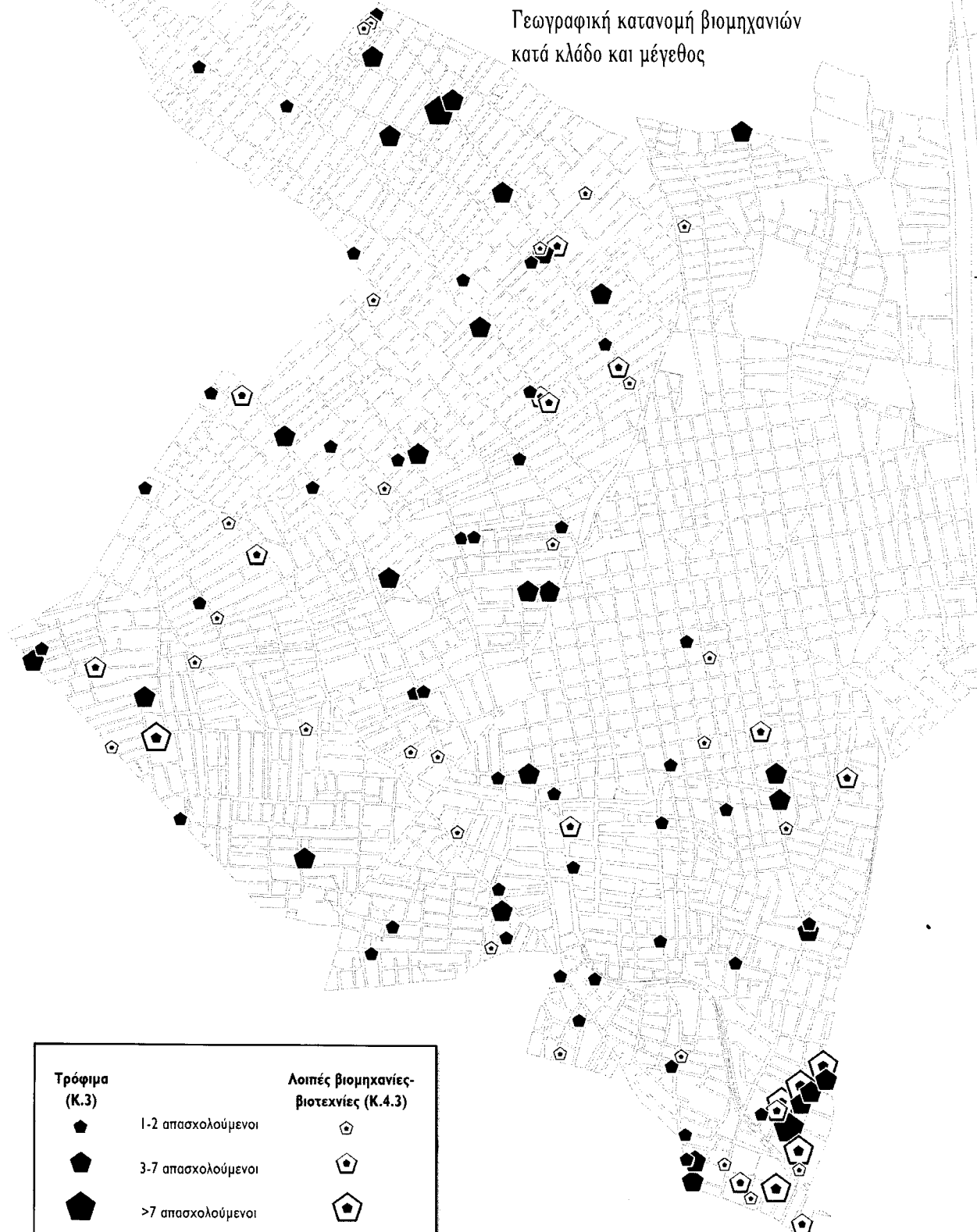
πηγή: επιτόπια έρευνα Ε.Ο. (2003)

Χάρτης 10

Δήμος Ιλίου (Ν. Λιοσίων)

Καταγραφή μεταποιητικών επιχειρήσεων
Ιανουάριος 2003

Γεωγραφική κατανομή βιομηχανιών
κατά κλάδο και μέγεθος

Τρόφιμα (Κ.3)		Λοιπές βιομηχανίες-βιοτεχνίες (Κ.4.3)	
	1-2 απασχολούμενοι		
	3-7 απασχολούμενοι		
	>7 απασχολούμενοι		

Εργαστήριο Εφαρμοσμένης και Ανθρώπινης Γεωγραφίας
Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

πηγή: επιτόπια έρευνα Ε.Ο. (2003)

7. Συνεντεύξεις με πληροφοριοδότες-κλειδιά

Εκτός από τις συνεντεύξεις/ερωτηματολόγια με επιχειρηματικές μονάδες, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με πληροφοριοδότες-κλειδιά. Η σκοπιμότητα των συνεντεύξεων και η επιλογή των πληροφοριοδοτών προέκυψαν από την επιδίωξη προσέγγισης και ισότιμης ανάδειξης των απόψεων των εργαζομένων των πληγισίων επιχειρήσεων, αλλά και από την ανάγκη να «ακουστεί» και η άποψη του κεντρικού και του τοπικού Κράτους αλλά και του ασφαλιστικού τομέα για την ακολουθούμενη ή ενδεχόμενη πορεία αποκατάστασης.

Ως πληροφοριοδότες-κλειδιά επελέγησαν: Ο διευθυντής των Τεχνικών Υπηρεσιών του Δήμου Αιγάλεω, ο προϊστάμενος του ΤΑΣ (Τομέα Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων) Άνω Λιοσίων, ο υποδιευθυντής της Υπηρεσίας Αποκατάστασης Σεισμοπλήκτων (ΥΑΣ), ένας σύμβουλος της Εθνικής Ασφαλιστικής, ένας εμπειρογνώμονας σε θέματα ασφάλισης έναντι σεισμού καθώς και ένα μέλος της διοίκησης του Εργατικού Κέντρου Αθήνας (ΕΚΑ). Οι σημαντικότερες θέσεις, απόψεις και εμπειρικές διαπιστώσεις που ήρθαν στο φως με τις συνεντεύξεις αναφέρονται στο βαθμό αξιοποίησης και στην ελκυστικότητα των μέτρων της Πολιτείας από πλευράς επιχειρήσεων, στα εμπόδια κατά την εφαρμογή τους, στα στρώματα που ωφελήθηκαν και σε αυτά που υπέστησαν απώλειες από τις δημόσιες πολιτικές αποκατάστασης, καθώς και στις παρενέργειες της πορείας αποκατάστασης στους εργαζόμενους και τις συνθήκες εργασίας.

Η παλαιότητα και κυρίως η παραβατικότητα των κτιρίων των επιχειρήσεων (απουσία αδειών λειτουργίας και οικοδομής, παράνομες προσθήκες κ.λπ.) είναι κρίσιμης σημασίας για το μέγεθος των σεισμικών απωλειών που θα υποστούν οι επιχειρήσεις. Είναι γνωστό ότι οι παραβατικοί μπορεί να είναι επωφελείς βραχυπρόθεσμα καθιστούν όμως ευάλωτη την επιχείρηση μακροπρόθεσμα.

Ειδικότερα επισημάνθηκε ότι, από το σύνολο των αιτήσεων επισκευών/ανακατασκευών στους Δήμους της Δυτικής Αθήνας το 20%-30% αντιπροσωπεύει περιπτώσεις επαγγελματικής στέγης. Σε γενικές γραμμές η συνδρομή (δωρεάν αρωγή και άτοκο δάνειο) ισοδυναμούσε με το 50% της πραγματικής δαπάνης για επισκευή ή ανακατασκευή. Αυτή η αναλογία ήταν ιδιαίτερα επαχθής για τις επιχειρήσεις που ήταν ήδη φορτωμένες με υποχρεώ-

σεις αποπληρωμής δανείων πριν από το σεισμό. Τώρα θα έπρεπε να ανταποκριθούν στην πρόσθετη υποχρέωση του νέου δανείου αλλά και στην απαιτούμενη επένδυση για την κτιριακή αποκατάσταση του χώρου της επιχείρησης. Το γεγονός αυτό αλλά και οι καθυστερήσεις και τα κόστη που συνδέονται με τη διοικητική γραφειοκρατία, την απόκτηση των απαιτούμενων δικαιολογητικών, την έγκριση αδειών και την πραγματοποίηση αυτοψιών απομάκρυναν τις επιχειρήσεις από τα «ευεργετήματα» των δημοσίων πολιτικών και τις έστρεψαν προς αποκαταστάσεις και επισκευές με ίδια μέσα. Αυτό συνέβη ακόμη και σε περιπτώσεις επιχειρήσεων με ιδιόκτητους χώρους που διέθεταν όλες τις απαιτούμενες άδειες.

Η ελκυστικότητα λοιπόν των μέτρων αποκατάστασης της Πολιτείας ήταν περιορισμένη με ότι αυτό συνεπάγεται για την ασφάλεια των εργαζομένων σε επόμενο σεισμό και για τα επίπεδα τρωτότητας των παραγωγικών δραστηριοτήτων στη Δυτική Αθήνα. Η μειωμένη ελκυστικότητα των μέτρων της Πολιτείας προέκυψε μεταξύ άλλων και από την προτεραιότητα προστασίας που η ίδια έδωσε στα κτίρια και τις οικοδομές εις βάρος της προστασίας κοινωνικών και οικονομικών μονάδων και διαδικασιών. Ως αποτέλεσμα οξύνθηκαν οι αντιθέσεις μεταξύ ενοικιαστών-επιχειρηματιών και των ιδιοκτητών των χώρων στέγασής τους. Αυτές οι αντιθέσεις και εκατέρωθεν πιέσεις οδήγησαν σε αλλοιώσεις κτιριακών χαρακτηρισμών και σε συνθήκες που ευνόησαν τους ιδιοκτήτες γης σε βάρος της μελλοντικής βιωσιμότητας των παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Σημαντικό εύρημα των συνεντεύξεων είναι ότι η Πολιτεία στα πλαίσια της γενικότερης ανοχής της απέναντι στην παραβατικότητα υποτιμά ή «κλείνει τα μάτια» για τις επιπτώσεις της στους όρους υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων. Συν τοις άλλοις μετασεισμικά πολλές από τις επιχειρήσεις βρήκαν την ευκαιρία να απαλλαγούν από αυτό που θεωρούσαν υπεράριθμο προσωπικό τους. Σε πολλές περιπτώσεις μεσαίων και μικρών επιχειρήσεων έγιναν αιφνίδιες απολύσεις χωρίς αποζημιώσεις και χωρίς την τήρηση του «πλαφόν» απολύσεων. Αλλά και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις δεν διεκδικούν όσο θα έπρεπε τα δίκαια αν και συχνά «βουβά» αιτήματα των μελών τους σε αυτό τον τομέα.

8. Τα συμπεράσματα της έρευνας

Ο σεισμός στη Δυτική Αθήνα έφερε στην επιφάνεια τα χρονίζοντα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα της περιοχής. Αν η «ΡΙκομέξ», η «Φαράν» και ο «Φουρλής», ήταν οι βιομηχανίες-σύμβολα των καταστροφικών συνεπειών του σεισμού, οι ζημιές που υπέστησαν οι χιλιάδες Μ.Μ.Ε. και ο κοινωνικός τους περίγυρος ήταν πολλαπλάσια σημαντικές.

Ίσως το σημαντικότερο συμπέρασμα της έρευνας είναι η επαναβεβαίωση της άμεσης σχέσης (οικονομικής, ψυχολογικής και γεωγραφικής γειτνίασης) της βιομηχανικής παραγωγής με την κατοικία και την γειτονιά. Όπως περιγράφει και το εύγλωττο σκίτσο του Γιάννη Ιωάννου («Έθνος», 12.9.1999), η οικονομική ανέχεια του τοπικού πληθυσμού και η παραβατικότητα των επιχειρήσεων έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην κατανομή των ζημιών. Όμως σε αντίθεση με την πολύ διαδεδομένη αντίληψη ότι οι επιπτώσεις των σεισμών αφορούν μόνο στα κτίρια, η παρούσα έρευνα εντόπισε και ανέδειξε τη σημασία των ζημιών και στα μηχανήματα, στις πρώτες ύλες, στα προϊόντα και το κυριότερο στις άυλες οικονομικές και κοινωνικές δικτυώσεις που υποστηρίζουν ένα παραγωγικό σύστημα σε τοπικό επίπεδο.

Σχετικά με την έννοια και το περιεχόμενο του όρου σεισμική καταστροφή, η διεθνής βιβλιογραφία και εμπειρία ήδη κάνει διάκριση μεταξύ ανθρωπίνων απωλειών, κατασκευαστικών απωλειών και επιχειρηματικών ζημιών. Αυτή η διάκριση όμως δεν υφίσταται στην ελληνική νομοθεσία και δεν απασχολεί τους φορείς που ασχολούνται με τους σεισμούς.

Οι κυριότερες ζημιές των επιχειρήσεων προέκυψαν από τη διακοπή της παραγωγικής διαδικασίας για διάφορους λόγους που ήδη αναπτύξαμε, ένας μόνο εκ των οποίων αφορά στις (μάλλον μικρές) ζημιές στα κτίρια. Η διακοπή της λειτουργίας είχε πολλαπλές επιπτώσεις στην εκτέλεση των παραγγελιών, στις δυνατότητες ανταπόκρισης σε οφειλές μισθών, φόρων, εισφορών, ενοικίου, στα υπεργολαβικά δίκτυα και στις πρακτικές οργάνωσης των πωλήσεων –και άρα στα οικονομικά αποτελέσματα των επιχειρήσεων.

Οι σχετικά μικρές ζημιές στα κτίρια δεν σημαίνουν ότι αυτά έχουν κατασκευαστεί σύμφωνα με τους πολεοδομικούς και οικοδομικούς κανονισμούς, αφού ένας μεγάλος αριθμός από αυτά δεν διαθέτουν άδεια οικοδόμησης. Η παραβατικότητα στο πεδίο αυτό είναι μία μόνο πλευρά ενός πολυσύνθετου τοπίου που διαμορφώνει το χαρακτήρα, τις

επιδόσεις και τις συνθήκες λειτουργίας των επιχειρήσεων της Δυτικής Αθήνας –κι όχι μόνον. Η πληθώρα των διάχυτων μικρών μονάδων εξασφαλίζει την επιβίωση της λειτουργώντας σε ένα μεταίχμιο μεταξύ νομιμότητας και άτυπων πρακτικών αμυντικού χαρακτήρα, με στόχο τη μείωση του κόστους λειτουργίας τους. Οι άτυπες αυτές πρακτικές, που αποκρύπτονται και μέσω της διάχυσης στον αστικό ιστό, περιλαμβάνουν τη χρήση ατομικής και οικογενειακής υπερεργασίας, απασχόληση ξένων εργαζομένων, «παραλείψεις» στον τομέα των πληρωμών εισφορών, απόκρυψη μέρους της δραστηριότητας, λειτουργία «χωρίς άδεια» από τους εκάστοτε αρμόδιους φορείς. Δεν είναι τυχαίο ότι οι προτάσεις που διατύπωσαν οι επιχειρήσεις στο σχετικό ερώτημα του ερωτηματολογίου της Ε.Ο επικεντρώνονται με έμφαση στις κάθε είδους «διευκολύνσεις» σ' αυτούς τους τομείς.

Τα παραπάνω δεν σημαίνουν ότι οι επιχειρήσεις λειτουργούν σε ένα πλαίσιο κοινωνικής ανομίας, αφού τέτοιες άτυπες πρακτικές είναι γενικευμένες στην ελληνική κοινωνία και δεν αποτελούν ιδιομορφία των συγκεκριμένων επιχειρήσεων. Συνδέονται μάλιστα με την επίσης γενικευμένη πίστη στις ατομικές διευθετήσεις των προβλημάτων και τη δυσπιστία προς τους δημόσιους φορείς. Αυτή εκφράζεται με μεγάλη ενάργεια στην έρευνα στις 50 επιχειρήσεις, στα ιδιαίτερα απαξιωτικά σχόλια των επιχειρήσεων για φορείς όπως τα ΤΑΣ, τα Υπουργεία, η Νομαρχία, οι Δήμοι, αλλά και επαγγελματικοί φορείς, που δραστηριοποιήθηκαν για την ενίσχυση των σεισμοπλήκτων. Εκφράζονται ακόμη στην, με κάποια υπερηφάνεια, υπογράμμιση της αποκατάστασης των ζημιών με ίδια μέσα.

Αποτελεί όμως υπόθεση της Ε.Ο. ότι το είδος αυτό των επιχειρήσεων αδυνατεί έτσι κι αλλιώς να εκμεταλλευτεί τις δυνατότητες που παρέχουν κρατικοί, ευρωπαϊκοί και άλλοι φορείς, για λόγους τόσο οργανωτικούς όσο και οικονομικούς. Η οριακή επιβίωση δεν αφήνει το περιθώριο χρόνου και ρευστότητας που απαιτείται για τη διεκδίκηση δανείων και κάθε είδους ενισχύσεων, μέσα από διαδικασίες που είναι αναμφίβολα χρονοβόρες και μάλλον προσαρμοσμένες σε διαφορετικά δεδομένα επιχειρηματικής δραστηριότητας. Η διαδικασία προσκρούει επί πλέον στο εμπόδιο των «αδειών» (λειτουργίας, εγκατάστασης, κτιρίου), τις οποίες πολλές τέτοιες επιχειρήσεις δεν διαθέτουν και δεν θεωρούν ότι αξίζει να αποκτήσουν.

Από την άλλη πλευρά, οι αρμόδιοι φορείς συχνά δεν έχουν γνώση του πεδίου και λειτουργούν, στην καλύτερη περίπτωση, με μια ιδεατή εικόνα επιχείρησης, ως προς την οργάνωση, το μέγεθος και τον τρόπο λειτουργίας. Ακόμη, οι φορείς κυρίως του δημοσίου δεν έχουν περιθώρια ευελιξίας για να προσαρμόσουν τα προγράμματα στα χαρακτηριστικά των πραγματικών (και όχι ιδεατών) επιχειρήσεων. Από αυτή την άποψη η κινητοποίηση πόρων για την αποκατάσταση των ζημιών από το σεισμό δεν μπόρεσε να λειτουργήσει ως καταλύτης για την ανάδυση των μικρών μονάδων από το χώρο του άτυπου στο χώρο του εκσυγχρονισμού, όπως συνέβη, για παράδειγμα, σε αντίστοιχη συγκυρία σεισμού στην Ιταλία.

Οι περιπτώσεις των ανακατασκευών, παρά το γεγονός ότι ήταν ελάχιστες σε αριθμό (κάτω από 4000), κόστισαν στην Πολιτεία πολύ περισσότερο από τις τριπλάσιες περίπου των επισκευών. Το γεγονός υποδηλώνει τη δυσκολία

συνέχισης ή επανάληψης μιας παρόμοιας πολιτικής στεγαστικών συνδρομών στο μέλλον και άρα το βραχυπρόθεσμο έως μωυπικό χαρακτήρα των υιοθετούμενων κάθε φορά πολιτικών μετασεισμικής αποκατάστασης.

Ο ιδιωτικός ασφαλιστικός τομέας φαίνεται να προβλέπει διεύρυνση της αγοράς του στον τομέα της ασφαλιστικής κάλυψης έναντι σεισμού. Έτσι δικαιολογείται η άρνησή του να συνεργαστεί με το Κράτος στα πλαίσια ενός ασφαλιστικού νομοσχεδίου που θέτει ευνοϊκότερους όρους για τον ασφαλιζόμενο από τους σήμερα ισχύοντες από πλευράς ιδιωτικών ασφαλιστικών εταιρειών.

Το Κράτος με την πολιτική που ακολούθησε μετά τον τελευταίο σεισμό επικέντρωσε την προσοχή του κατά προτεραιότητα στις στεγαστικές ανάγκες και κατά δεύτερο λόγο στις μικρές επιχειρήσεις, σε αυτές όμως που είχαν σημαντικές προοπτικές μεσο- και μακροπρόθεσμης επιβίωσης (όχι σημαντικές δανειακές υποχρεώσεις, ιδιόκτητα κτίρια κλπ). Η Πολιτεία στα πλαίσια της γενικότερης ανοχής της απέναντι στην παραβατικότητα, υποτιμά ή «κλείνει τα μάτια» στους όρους υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων, ενώ οι συνδικαλιστικές οργανώσεις δεν πιέζουν και δεν διεκδικούν όσο θα έπρεπε τα αιτήματα των μελών τους σε αυτό τον τομέα.

Τέλος, ο τελευταίος σεισμός υπήρξε καταλυτικός, όχι μόνο για διαδικασίες συρρίκνωσης κάποιων τομέων οικονομικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας, αλλά εκ παραλλήλου για διαδικασίες τόνωσης ή άνθησης κάποιων άλλων. Όμως αυτά τα τελευταία φαινόμενα απέχουν χρονικά από το σεισμικό γεγονός αρκετούς μήνες ή και χρόνια, έχουν δηλαδή μακροπρόθεσμο χαρακτήρα.

9. Οι αδυναμίες των πολιτικών αποκατάστασης και κατευθύνσεις αναθεώρησής τους

Η πάγια πρακτική του ελληνικού κράτους να χορηγεί μεμονωμένα σεισμοδάνεια για την αποκατάσταση του μόνιμου κτιριακού αποθέματος και να αντιμετωπίζει με ενιαίο και αδιαφοροποίητο τρόπο ως δικαιούχους όλους τους πληγέντες, είτε πρόκειται για νοικοκυριά είτε για επιχειρήσεις, είναι μια πρακτική με μακροχρόνιο ιστορικό. Αυτή η πρακτική και φιλοσοφία που απευθύνεται ευνοϊκά για να συνδράμει τους κάθε είδους ιδιοκτήτες κτιριακών χώρων, σχεδόν αδιαφορώντας αν αυτοί οι χώροι είναι κενοί, στεγάζουν μεταποιητική δραστηριότητα, νοικοκυριό, αποθήκη ή πολυκατάστημα πωλήσεων, συνιστά και τη μείζονα αδυναμία της πολιτικής που ακολουθήθηκε μετά τον τελευταίο σεισμό της Αθήνας.

Όμως, ένα αποτυχημένο πρόγραμμα μετασεισμικής αποκατάστασης των επιχειρήσεων σημαίνει δρομολόγηση διαδικασιών συρρίκνωσης ή κλεισίματος μονάδων, πολύ περισσότερων από αυτές που θα προέκυπταν λόγω υφιστάμενων σχετικών τάσεων ήδη πριν από το σεισμό. Αν δεν ελαχιστοποιούνται οι περιπτώσεις διακοπής λειτουργίας και η μέση διάρκεια αυτών των διακοπών και αν η εξώθηση επιχειρήσεων σε πρόσθετο δανεισμό εξαντλήσει τις δυνάμεις τους, τότε οι κυλιόμενες συνέπειες πλήττουν τους εργαζόμενους, τα εισοδήματα, τις επιχειρήσεις και τελικά την τοπική και περιφερειακή οικονομία.

Για την αποκατάσταση των επιχειρήσεων χρειάζεται μια άλλη πολιτική για την οποία το προστατευτέο αντικείμενο δεν

είναι μόνο ή κυρίως η στεγάζουσα κατασκευή και ο ιδιοκτήτης της. Είναι οι εργαζόμενοι, τα μηχανήματα, τα προϊόντα, τα εισοδήματα, οι θέσεις απασχόλησης, η παραγωγική διαδικασία. Κρίσιμα ζητήματα για την προστασία όλων αυτών είναι να μη διακοπεί η παραγωγική διαδικασία, να μη χαθούν τα δίκτυα με πελάτες και προμηθευτές, να μην επιβαρυνθούν οι οικονομικές υποχρεώσεις της επιχείρησης προς τις τράπεζες και το δημόσιο, να μην εξωθηθεί ο επιχειρηματίας στη λύση της απόλυσης προσωπικού ή της μείωσης ημερομισθίων.

Στα πλαίσια αυτής της άλλης πολιτικής πρέπει να δοκιμαστούν νέα μέτρα εκτός από τα σεισμοδάνεια, όπως μέτρα επιδότησης του απασχολούμενου δυναμικού σε πληγείσες επιχειρήσεις, υλοποίηση προγραμμάτων αναπλάσεων που αφορούν οργανωμένους βιομηχανικούς χώρους, επιδότηση ενοικίων για τη μετεγκατάσταση πληγεισών επιχειρήσεων σε θέσεις που οι ίδιες θεωρούν συμφέρουσες και που προηγουμένως δεν ήταν προσιτές, είτε λόγω του ύψους ενοικίου είτε λόγω του γεγονότος ότι ο επιχειρηματίας διέθετε ιδιόκτητο χώρο ο οποίος όμως τώρα έχει πληγεί. Ο σεισμός δημιουργεί πληγές και ανάγκες, ταυτόχρονα όμως ανοίγει νέες δυνατότητες και ευκαιρίες. Καταστρέφει επισφαλείς υποδομές που θα έπρεπε έτσι και αλλιώς να αντικατασταθούν, μετριάξει προβλήματα σπανιότητας χώρου καθώς δημιουργεί κενά στον αστικό ιστό, ανατρέπει προσδοκίες για προσπορισμό κερδών από άνοδο των αξιών γης και αλλάζει νοοτροπίες για την υπερεκμετάλλευση της αστικής γης. Στην περίπτωση των επιχειρήσεων, οι υλικές απώλειες σε σύζευξη με τα μέτρα αποκατάστασης μπορούν να διαμορφώσουν ένα ιδανικό τοπίο για θεραπεία των προκαταστροφικών στρεβλώσεων του παραγωγικού ιστού.

Έτσι, για τις επιχειρήσεις που λειτουργούν σε παράνομα, επισφαλή κελύφη η λύση δεν είναι η επισκευή με ίδια μέσα ούτε τα σεισμοδάνεια. Λύση είναι η μετακίνηση σε οργανωμένα συμπλέγματα βιομηχανικών χώρων ή άλλη κτιριακή εγκατάσταση με προδιαγραφές νομιμότητας, κάτι που επιτυγχάνεται με την επιδότηση του κόστους μετεγκατάστασης, την επιδότηση ενοικίου για μεταβατικό διάστημα στη νέα θέση.

Για τις επιχειρήσεις που λειτουργούν με απαρχαιωμένο εξοπλισμό χρειάζονται μέτρα/κίνητρα προς την κατεύθυνση του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού που καλό είναι να συνδυάζονται με την απόκτηση από την επιχείρηση άδειας νόμιμης λειτουργίας.

Για τις ενοικιάστριες επιχειρήσεις που έχουν καταφύγει σε μειονεκτικές γεωγραφικές θέσεις του αστικού ιστού από την άποψη της γεινίασης με πελάτες, υπηρεσίες προμηθευ-

τές κλπ, θα μπορούσαν να προσφερθούν μέτρα επιδότησης ενοικίου (για ένα μεταβατικό διάστημα) για μετεγκατάσταση σε καλύτερες θέσεις.

Για τις επιχειρήσεις που είναι αναγκασμένες να διακόψουν λειτουργία είτε λόγω μετεγκατάστασης είτε λόγω ανακατασκευής του κτιρίου στέγασής τους, τα πιο επωφελή μέτρα είναι αυτά που τις ανακουφίζουν από τις οικονομικές υποχρεώσεις και δεσμεύσεις κατά το νεκρό αυτό διάστημα (επιδότηση της απασχόλησης, ελάφρυνση ή απαλλαγή από φορολογικές υποχρεώσεις κλπ).

Για τις επισφαλείς θέσεις απασχόλησης θα μπορούσαν να προσφέρονται δυνατότητες επιδοτούμενων προγραμμάτων επιμόρφωσης για την προσαρμογή εργαζομένων στις νέες μορφές εργασίας, η παροχή κινήτρων στις επιχειρήσεις για πληρέστερη ασφαλιστική κάλυψη των εργαζομένων κλπ.

Τέλος για τις απογραφές των ζημιών θα πρέπει να αναθεωρηθεί και εμπλουτιστεί το υπάρχον φύλλο πρωτοβάθμιου ελέγχου και να περιλάβει στοιχεία για τις επιχειρήσεις ανεξάρτητα από τη κύρια χρήση του κτιρίου.

Η Πολιτεία πρέπει οπωσδήποτε να βελτιώσει τα επίπεδα γνώσης που μπορεί να αποκτά για τον πληγέντα κάθε φορά παραγωγικό ιστό. Όμως, επειδή δεν είναι σε θέση να γνωρίζει τις δυνατότητες και προθέσεις της κάθε επιχείρησης, είναι σκόπιμο να προσφέρει παράλληλα και ταυτόχρονα όλα τα παραπάνω καθώς και άλλα εναλλακτικά μέτρα υποστήριξης αμέσως μετά την εκδήλωση της κρίσης. Ένα είναι βέβαιο, ο σεισμός είναι σταυροδρόμι αποφάσεων, που μπορεί μακροπρόθεσμα και παρά τα αναμενόμενα να στρέψει τις πληγείσες κοινωνίες προς μονοπάτια ευημερίας και ανάπτυξης.

Δυτική Αθήνα: «Κόκκινο» κτίριο με βιοτεχνία στο ισόγειο.
ΦΩΤ.: Μ. Δανδουλάκη

10. Αγγλική περίληψη/English summary

This Research Programme was contracted on 2.3.2001 by the National Organization of Antiseismic Protection (OASP) to the Laboratory of Applied and Human Geography (headed by prof. Costis Hadjimichalis), Department of Geography, Harokopio University, Athens. The research aimed to investigate three interrelated issues:

(a) to define through an interdisciplinary analysis the short- and long-run economic and social effects of the 7.9.99 earthquake (both material and immaterial) on industries and employment in western Athens

(b) to evaluate the efficiency of immediate rescue and relief measures to enterprises and workers and the efficiency of the specialised policies conducted after the earthquake

(c) to draw conclusions from the Athenian experience for other relevant cases in Greece and Europe, where similar diffused industrial patterns prevail and to propose related policies.

Western Athens is characterised by the diffusion within the urban tissue of thousands of small industrial enterprises and by a specialisation of its productive structure in sectors like clothing, shoes, food and beverages, light chemicals, housing equipment, metal works, printing and car repairs. Also diffused in urban space are wholesale and construction companies. These activities are mixed with other land-uses like housing, transport, schools etc. The majority of industrial firms are very small (2-5 workers/firm), they operate under informal modes of production totally or in part and apply mainly defensive strategies of flexibility, predominantly on low pay and poor working and safety conditions.

The earthquake of 7.9.99 was 5,7 on the Richter scale and has hit an urbanized area without a seismic history. It has resulted in 143 deaths, 7.000 injured and 65.000 damaged buildings. Industrial buildings and buildings with mixed uses (housing and small industrial activity) had the highest percentages of immediate damages: 13,1% were characterised "red" (to be demolished) and 27% "yellow" (to be restored). Unemployment increased by 28% due to the earthquake and reached a total of 18% in western Athens, an area with endemic unemployment problems.

The research team collected data and information from secondary sources (different state and private agencies). In addition, three different types of extensive field work were organised for data gathering:

(a) Personal interviews with 50 industrial firms (a stratified sample) which were selected from a database of 203 firms for which full information could be drawn from existing archives.

(b) A door-to-door survey of all small industries (total 624) in one municipality (Ilion), based on a short questionnaire about productive activities, and seismic damages.

(c) Interviews with 6 key-informants who had important positions during and after the earthquake and were responsible for the implementation of various policies.

As it was expected the responses of firms differed according to sector, size and type of ownership or rent of production establishment. In most cases losses in equipment, raw material and ready-made products were of higher value than building damages. This point, however, rarely attracted the interest of state agencies, which were focusing exclusively on buildings. All firms declared as a major negative effect the interruption of the productive process, which varied from one week to 2-3 months. For some firms (like clothing, shoes and furniture) September is the month for preparing the winter collections and one can understand the magnitude of the problem. At the same time, however, and according to unions, many firms forced their workers to continue working regardless of safety and without repairing construction damages.

Many of the subcontracting networks in the area broke down but informal relations among firms, families and friends helped restore production lines relatively quickly and mainly without official assistance from the state and the municipality. Lack of effective assistance was attributed first, to the inefficiency of many agencies and second, to the lack of knowledge of this particular area and its diffused and informal industrialization pattern. In order to provide economic and technical assistance, state agencies were asking for a dozen of certificates, which these SMEs never had, thus restricting assistance to very few and/or increasing the possibilities for solutions on the verge of corruption.

In the end, the sad event of the earthquake did not act as a means towards an innovative and competitive industrial and spatial restructuring of western Athens, as was the case in northern Italy and Japan. It remains to be seen whether this experience will help all parties involved to search for more innovative approaches and behaviours in the future.

ΜΑΡΙΑ ΚΑΡΑΤΑΣΣΟΥ & ΣΙΑ Ο.Ε., Καραϊσκάκη 72-74 & Λυκείου, 153 41 Αγ. Παρασκευή,
Τηλ.: 210.65.60.737, τηλ./fax: 210.65.42.854, www.synolo.gr, email: synolo@otenet.gr

NATIONAL ORGANIZATION OF ANTISEISMIC PLANNING AND PROTECTION
LABORATORY OF APPLIED AND HUMAN GEOGRAPHY

RESEARCH PROGRAMME:

*“Social and economic impacts of the 7.9.1999 earthquake
on industrial firms and employment in Western Athens”*

RESEARCH TEAM

Costis Hadjimichalis, Scientific Responsible, Prof., HUA.
Dina Vaiou, Assoc. Prof., NTUA
Ralis Gekas, Ph.D., Regional Scientist
Miranda Dandoulaki, Civil Engineer, MA, Regional Scientist
Kosmas Pavlopoulos, Assist. Prof., HUA
Calliope Sapountzaki, research co-ordinator, Lecturer, HUA
Sofia Skordili, Lecturer, HUA
Christos Halkias, Lecturer, HUA

COLLABORATORS

Giorgos Mellisourgos, Ph.D. candidate HUA
Josef Batsos
Maria Haidopoulou-Vrychea, Ph.D. candidate, HUA
Potoula Hasoula, Economist, MA Regional Scientist
Salomi Hadjivasilou, Ph.D. candidate NTUA

STUDENTS OF GEOGRAPHY DEPARTMENT,
HUA FOR THE FIELD-WORK IN ILION MUNICIPALITY:

E. Alevisaki, K. Voutsis, G. Davelas, M. Eftimiou, D. Kouvaris,
A. Koutsogianni, N. Metselopoulou, A. Mitrou, A. Skentsos

SECRETARY: Stella Letsiou

EDITING: C. Hadjimichalis

ART EDITING: M. Karatassou & C.o.

